

II RIIGIKOGU

10. istungjärk. **Protokoll nr. 326 (24).** 1926. a.

**II Riigikogu koosolek 19. veebruaril 1926. a.
kell 5 p. 1.**

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, välisminister **A. Piip**, sõjaminister **J. Soots**, siseminister **K. Einbund**, rahaminister **L. Sepp**, teedeminister **O. Amberg**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **T. Kalbus**, kaubandus-tööstusminister **E. Veberman**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Päevakord:

1. Riigikogu juhatuse koosseisu täiendamine.
2. Komisjonide täiendavad valimised.
3. Eesti maapanga põhikiri — III lugemisel.
4. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel.
5. Kaitseväeteenistuse seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.
6. Riigi majapidamise aruande komisjoni esitis riigikontrolööri protesti kohta Lelle-Papiniidu kitsarööpalise raudtee ehitamise asjas.
7. Seadus kodakondsuseta tööliste töö-õnnestuste korral kindlustamise kohta — töökaitse komisjoni ettepanek.
8. Omavalitsuste liitude seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.
9. Riigiasutuste töö koondamise seaduse maksvuse pikendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
10. Meriasjanduse peavalitsuse ja sisevete uurimise büroo kaubandus-tööstusministeeriumi alla üleviimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
11. Rahvasteliidu põhikirja 16. artikli 1. paragrahvi muutmise protokollkiinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.
12. Eesti-Saksa vahelise vahekohtu ja lepituse lepingu kinnitamise seadus — väliskomisjoni ettepanek.
13. Maakonnakoostööde valimise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
14. Tolliseadustiku muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

15. Vene-nõukogude vägede poolt tehtud sõjakahjude ja rekvisitsioonide tasumise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

16. Vangistuse seaduse muutmise ja sunnitööle ning asumisele saatmise seaduse kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

17. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.

18. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

19. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

20. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

21. Maksvates seadustes ettenähtud kapitali protsendimäärade muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, vahepeal abiesimees **M. Juhkam**, pärast abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**, pärast sekretäär **J. Holberg**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päevakorra Juhataja **A. Rei**: Avan
vastuvõtmine. Riigikogu koosoleku.

L. Johanson (stp): Ma teen ettepaneku — päevakorrast välja jätta 4. punkt, see tähendab üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. Kui Riigikogu täna selle seaduse arutamisele asub, siis kahtlemata võtab see palju aega ja tagajärg on see, et kõik teised kiire iseloomuga seadused, mis päevakorras... (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas Teil eile ei olnud kiire?) Eile meie tahtsime teile aega anda selleks, et teie saaksite ühe allkirja juurde, aga teie ei saanud. See oli teie huvides tehtud. Siin on terve rida seaduseelnõusid, — riigi majapidamise aruande komisjoni esitis, seadus kodakondsuseta tööliste tööõnnestuse korral kindlustamise kohta, omavalitsuste liitude seadus, riigiasutuste töökoondamise seaduse maksvuse pikendamise seadus, — need on kõik kiire iseloomuga ja tulevad praeguses

Riigikogus vastu võtta, kuna üüriseadus oma iseloomu poolest on sarnane, mida ei tarvitse praegune Riigikogu enam arutada, vaid tuleks jätta järgmise Riigikogu kätte. Pealegi on pika töötamise peale üüriseadus komisjoni poolt esitatud Riigikogule sarnasel kujul, mille vastuvõtmine, kui meie tahame Riigikogu autoriteeti alles hoida, täiesti võimatu peaks olema. Ta ei ole neid ülesandeid täitnud, mis tema peale Riigikogu poolt on pandud. Riigikogu andis üüriseaduse komisjonile erilised ülesanded. Need ülesanded — kahel korral olen seda toonitanud — on täiesti tähele panemata jäetud, ja mina arvan, juba see peaks põhjuseks olema, mis pärast üüriseadus tuleks päevakorrast välja jätta ja järgmisele Riigikogule otsustada anda. Pealegi kui üüriseaduse ärakaotamine praegusel ajal, kus rahva keskel kitsikus kasvab, halbu tagajärgi annab. (J. Sepp, mo: Teie ei olnud ju komisjonis, mis Teie teate?!)

O. Gustavson (stp): Teen ettepaneku, tänasest päevakorrast välja jätta 5-es punkt — kaitseväeteenistuse seadus. Seda järgmistel põhjustel. Kui vanematekogu omal ajal kindlaks määras need seaduseelnõud, mis II Riigikogu päevil tingimata on vaja vastu võtta enne Riigikogu laialiminekut, siis asetati kaitseväeteenistuse seadus nende sekka, mille läbi vaatamise võimalus loeti küsitavaks. Seda teab tõendada rkl. Jürman'gi. Nüüd on aga tähen datud seaduse päevakorda võtmiseks ettepanek tehtud härra Holberg'i poolt, kes vanematekogu koosolekust tol korral osa võttis, ega seal tehtud otsusele kaitseväeteenistuse seaduse suhtes vastu ei vaieldud. Teistegi härrade põllumeeste poolt ei vaieldud siis vastu. Siseministergi, kes põllumehi valitsuses esitab, leppis sellega, et see seaduseelnõu asetatakse küsimismärgi all ses mõttes, et selle läbivõtmise võimalus Riigikogus päris kindel ei ole. Nüüd on aga härra Holberg ettepaneku teinud, asetada see seaduseelnõu ettepoole neist seaduseelnõudest, mida vanematekogu otsustas kiireks lugeda. Ma saaksin veel aru, kui tahetaks võtta kaitseväeteenistuse seaduseelnõu käesolevas päevakorras pärast neid seaduseelnõusid, mis kiireks on tunnistatud, — enne need vastu võtta, ja siis kui aega üle jääb, asuda kaitseväeteenistuse seaduseelnõu arutamisele. Härrad põllumehedki ei vaidle ometi vastu sellele, et kaitseväeteenistuse seaduseelnõu suure ulatusega ja suur seaduseelnõu on, mille arutamist tuleb võtta tõsiselt. (J. Laidoner, põl: Iga seadust tuleb tõsiselt võtta!) Aga kõiki seaduseelnõusid ei saa meie ühesuguse põhjalikkusega arutada, eriti mis puutub neisse väikestesse seaduseelnõudesse, harilikult milliseid meil on kiires korras vastu

võetud enne pühi ning iga istungjärgu lõpul. Ajakirjandus on nimetanud sarnast töötamist masindamiseks. Ma ei usu, et sarnane masindamine tuleks kaitseväeteenistuse seadusele kasuks. Neil põhjustel olengi ma teinud oma ettepaneku — kaitseväeteenistuse seaduseelnõu päevakorrast välja jätta. Ma tähendan veel juurde: siin peaksid kõik rühmad vanematekogu seisukohaga arvestama.

J. Laidoner (põl): Väga lugupeetud rahvasaadikud! Juba kaitseväeteenistuse seaduse aruandja tähendas, et kaitseväeteenistuse seadus on kaitseväe põhiseadus, ja iseenesest mõista, et see seadus on väga tarvilik. Peab tähendama, et selle kallal on üle kahe aasta tööd tehtud, ta on välja töötatud, ta nõudis suurt tehnilist tööd, sest seal on väga palju tehnilisi küsimusi, ja on tehniline töö. Aga nüüd edasi. Siin vaieldakse vastu, et praegune Riigikogu ei pruugi seda seaduseelnõu vastu võtta. Mina sellega kuidagi leppida ei saa. Meil on juba viis aastat puudunud kaitseväeteenistuse seadus, arusaadav, et seda kohe ei saadud maksma panna, sellepärast et meil oli ülemineku-aeg. Teie teate, et sõjaajal kutsuti teenistusse nooredmehed, kes olid nooremad, kui praegune kord ette näeb. Sellepärast tuli järkjärgult kaitseväes niisugune kord maksma panna, et sisse kutsutakse need nooredmehed, kes 20 aastat vanad on. Tänavu on esimene aasta, kus neid sisse kutsuti, kuid meie peame ometi normaalkorra peale üle minema. Ilma kaitseväeteenistuse seaduseta ei ole võimalust teisi seadlusi korralikult maksma panna, ei ole võimalust peaaesjalikult mobilisatsiooni korraldust läbi viia. Muidugi, härra Gustavson'il on see sootuks ükskõik, kas on niisugust seadust või ei ole. Ma arvan aga, et suuremal osal, mitte ainult Riigikogu liikmetel, vaid ka meie kodanikkudel on tähtis, et meie kaitseväge võiks korralikult mobiliseerida. Selleks on seda seadust kõige rohkem tarvis. Aga ma ütlen veel: meie endine kaitseväeteenistuse seadus on pärit suurelt Vene riigilt. Aga mis oli hea enne Vene riigile, see ei kõlba meile, ja peab tunnistama, et praegune nõukogude Vene on oma seadusi muutnud, ta on sootuks teise süsteemi peale üle läinud sõjaväe kasvatuses ja ettevalmistamises. Veel võiks juurde lisada, et ei ole ühtki riiki, kus praegu on ennesõjaaegne kaitseväeteenistuse seadus maksev. Kõik riigid on seda muutnud, Eesti on ainukene veel, kes seda teinud ei ole. Mina arvan, et aeg on ka meil seda muuta. Mina ei soovita, et see seadus läbi masindataks. Põhimõttelisi küsimusi, neid ei ole palju, need nõuavad tingimata läbiarutamist ja vaidlusi. Suurem osa paragrahve on aga niisugused, mis iseäralikke vaidlusi välja

ei kutsu, sest need on tehnilised küsimused ja täiesti tehnilised paragrahvid. Nõnda et iseäranis pikka aega see seaduseelnõu Riigikogult ei nõua. Igatahes on väga soovitatav, et see seadus vastu võetaks.

Mis puutub vanematekogusse, seda ma küll ei tea, seal mina ei olnud, küll olin aga mina, kui riigikaitse komisjoni esimees, komisjoni esimeeste nõupidamisel, mis enne vanematekogu koosolekut oli kokku kutsutud, kus mina kõik motiivid ette kandsin ja teatasin riigikaitse komisjoni enamuse nimel, et riigikaitse komisjoni enamus soovib, et see seaduseelnõu vastu võetaks.

Pea tähendama, et ka riigikaitse komisjonis härrad sotsialistid selle vastu olid, et seda oleks praeguse Riigikogu päevakorda võetud. Kõigi teiste rühmade esitajad aga toetasid seaduse päevakorda võtmist praeguse Riigikogu ajal. Ja veel kord soovitav, et see seadus vastu võetaks ja et ta päevakorda jääks.

J. Tõnisson (rhv): Austatud Riigikogu liikmed! Eelkõnelejaga olen selle poolest täiesti ühel nõul, et meie kaitseväekorraldus peab lõpulikult välja kujundatama. Kuid teine küsimus on, kas suudetakse seda suurt seadust, mis nii suure ulatusega, kogu meie rahvusliku julgeoleku kui ka kogu meie eelarve käsitamise seisukohalt, viimasel silmapilgul nii kiires korras läbi viia. (M. Martinson, põl: Kui opositsioon ei takista, siis küll.) Opositsioon ei takista! — Niipalju kui see ühesse keskerakonda puutub, pean ütleva, et meie mingisugust sihilikku takistust tõsiste rahvuslike küsimuste käsitamisel ei ole esitanud, ega ei taha ka esitada. Kuid teine asi on, kas meie saame nüüd viimastel nädalatel, kus on veel eelarve läbi võtta ja kus teised rutulised seadused päevakorda on võetud, seda suurt rahvuslikku küsimust nõnda lahendada, et tema lahendus oleks meie rahvuslike huvide kohane? Seal ma kardan. Just see, mida rõhutas kindral Laidoner, et meil tuleb siin ettevaatlikult suuri põhimõttelikke küsimusi käsitada, (J. Holberg, põl: Neid on kolm — põhimõttelikke küsimusi.) ja et ei tule seadust läbi masindada, sunnib kahtlema, kas meie oma ajaga tõesti välja saame. Sellepärast oleks tarvis kõigepealt, et selle seaduse suhtes vanematekogu seisukoha võtaks. Vanematekogu on teada, missugused seaduseelnõud, rutuliseks on tunnistanud. Meil on teatud päevakord selleks hooajaks kindlaks määratud, ja kui nüüd eriti see suur päevakorra-punkt veel juurde tuleb, siis oleks soovitatav, et rühmad seda põhjalikult kaaluksid ja ütleksid, kas on seda võimalik vastu võtta, või mitte. Selle eeldusega, et meie seda küsimust pilla-palla

ei tohi otsustada, teen ettepaneku, see punkt tänasest pävakorrast ära võtta, selleks, et vanematekogu oma seisukoha avaldaks. (Vahelhüüe paremalt poolt: Ühine väerind!)

O. Gustavson (stp): Härra Laidoner kahtles vanematekogu seisukoha suhtes. Mina arvan, et vanematekogu seisukoht tohiks igaleühele selge olla juba sellest, et härra Holberg sunnitud oli ettepanekuga esinema, seda seaduseelnõu päevakorda võtta. Kõik need seaduseelnõud, mille kohta vanematekogus otsus tehti, et nad tulevad II Riigikogu päevil tingimata vastu võtta, on Riigikogu juhatuse poolt päevakorda võetud.

Edasi ütlesin ma päris arusaadavalt, mis põhjustel meie rühm nüüd selle seaduseelnõu arutamise vastu on. Meie rühm arvab, ja selle vastu ei saa ka vist härrad põllumehed vaielda, et lihtsalt aega ei jätku käesoleva eelnõu II Riigikogus vastuvõtmiseks. Tehke väikene arve. Veebruarikuust on meil ainult üks nädal veel ees ja sellel on ka vabaduspüha keskel. Märtsi algul tahetakse hakata eelarvet arutama, vaevalt jääb kolm nädalat aega selleks, et eelarvet vastu võtta. Selle aja jooksul on aga tarvis veel terve rida seaduseelnõusid vastu võtta. Märtsikuul lõpul tahetakse, nagu vanematekogus arvati, pühade puhkusele minna. Härrad põllumehed, mil ajal tahate põhjalikult tööd tehes kaitseväeteenistuse seaduseelnõu vastu võtta? See on ju tõesti võimalik, kuid sel korral tuleb lahtiste silmadega selle peale minna, et seda seaduseelnõu ei saa vääriliselt arutada, vaid et see lihtsalt läbi masindatakse.

Lõpuks väikene märkus härra Laidoner'i tähenduse kohta: sotsidele olla ükskõik, kas meil kaitseväeseadust üldse on või mitte. Mind paneb see tähendus tõesti imestama. Kui seda ütleksid mõned teised põllumehed, nagu härrad Holberg, Tonkman, Martinson, siis saaksin ma sellest aru. Aga et seda endale lubab härra Laidoner, keda meie siia maani oleme tundnud tõsisema mehena, siis sunnib see meid oletama, et halb seltskond ka härra Laidoner'i peale on teatud mõju avaldanud.

Juhataja **A. Rei**: Päevakorra kohta on tehtud järgmised ettepanekud: Rkl. Johanson'i poolt, pävakorrast välja jätta 4. punkt — üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel, ja rkl. Gustavson'i poolt — pävakorrast välja jätta kaitseväeteenistuse seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek. Asun rkl. Johanson'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 27 häält, vastu 37 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele rkl. Gustavson'i ette-

paneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Sõna on sekretäriil teadaande korras.

2. Teadaandmine Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse nõudmise esitamise kohta. Sekretäär **L. Raudkepp:** Järgmine teadaanne on Riigikogu kodukorra § 58. põhjal sisse antud: „Riigikogu juhatajale. Eesti vabariigi põhiseaduse § 86. järele on m/s. põhiseadus vankumatuks juhteks Riigikogu tegevuses.

Riigikogu poolt tkp. vastuvõetud Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse § 92., mis näeb ette, et „Riigikogu liikmete kohtade jaotamisel võetakse arvesse ainult need iseseisvad kandidaatide nimekirjad ja nimekirjade ühendused, mis saanud vähemalt 2 Riigikogu liikme kohta“ ja seega eitab valimise proportsionaalsuse põhimõtet, on aga vastolus põhiseaduse § 36-ga, kus on öeldud, et „Riigikogus on sada liiget, kes valitakse üldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtte alusel.“

Sellepärast, ja silmas pidades, et nimetatud põhiseaduse normist möödaminemine Riigikogu poolt on ka ühtlasi kõige jämedam rahva ühe kõige tähtsama ja suurema õiguse — tema riigivõimu teostamise Riigikogu valimise teel — rikkumine, nõuame meie käesolevale allakirjutajad Riigikogu kodukorra § 58. põhjal, et Riigikogu poolt tkp. vastuvõetud Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seadus jääks välja kuulutamata kahe kuu kestes, nagu seda näeb ette põhiseaduse § 30.

Siin, 18. veebruaril 1926. a. Aleksander Tamm, Johannes Uibopuu, Hindrik Anto, Julius Lambot.“

3. Teadaandmine komisjonidesse antud seaduseelnõude kohta. Komisjonidesse on antud järgmised seaduseelnõud:

1. Seisuslike varanduste osalise korraldamise seadus — üldkommisjoni.
2. Konsulaarseadustiku täiendamise seadus — üldkommisjoni.
3. Seadus Eesti-Briti vahelise kurjategijate väljaandmise lepingu kinnitamise kohta — üldkommisjoni.
4. Tartu maakonna Rannu valla Tamme algkooli jaoks maa-ala võõrandamise seadus — üldkommisjoni.
5. Hoolekande seaduse muutmise seadus — töökaitse komisjoni.

6. Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioniseaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni.

7. Seadus Eesti ja Ameerika-Ühisriikide vahelise sõprus-, kauba- ja konsulaarlepingu kinnitamise kohta — väliskomisjoni.

8. Seadus Eesti-Briti kauba- ja laevanduslepingu kinnitamise kohta — väliskomisjoni.

9. Pärnu-Lelle raudtee ehitamise seadus — üldkommisjoni.

10. Pärnu-Lelle raudtee ehitamiseks maade ja ehituste võõrandamise seadus — üldkommisjoni.

Juhataja **A. Rei:** Enne päevakorra juurde asumist on sõna isiklikus asjas rkl. Gustavson'il.

4. O. Gustavson'i sõnavõtmise isiklikus asjas. O. Gustavson (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Riigikogu sekretäär Holberg on arvanud „oma

au“ kohaseks Riigikogu 15. veebruari õhtusel koosolekul isiklikus asjas sõna võttes kinnitada oma varem minu aadressil tehtud jämeda vahelhüüdega väljendatud inetust, nähtavasti veel kord demonstreerida tahes, et tema oma au ja Riigikogu sekretääri prestiiži õige madalalt hindab. Ei ole minu ülesanne härra Holberg'i eneschinnangule vastu vaidlema hakata — ta ise tunneb ennast loomulikult kõige paremini. Aga et tõsiasi selle kahtlase au all ei kannataks, lubatagu mind konstateerida järgmist:

Härra Holberg tõendas: riigi 1925. a. eelarve põllutööministeeriumi protokoll nr. 40, millest ma oma kõnes tsiteerisin ja mille puhul härra Holberg oma inetu vahelhüüde tegi, olla minu kirjutatuna sarnane, „mille vastu juba siis, tema kokkuseadmise järele härra Riigikogu liige Arras ajakirjanduses öiendusega esines, ära näidates, et tema poolt sarnaseid arvamisi avaldatud ei ole, nagu protokollis ära tähendatud.“

Tähendatud komisjoni protokollide algeksemplaarid on mul siin. Protokoll nr. 42. loeme meie: p. 1 kantakse ette ja kinnitatakse protokollid nr. nr. 36, 40 ja 41.

Teie näete, ühtki öiendavat parandust protokoll nr. 40. suhtes esitatud ega algeksemplaaris tehtud ei ole. Protokoll nr. 42. on alla kirjutatud härra Arras koosoleku juhatajana. Samuti kannab protokoll nr. 40 härra Arras'e kui juhataja allkirja. Ma olen härra Arras'est kui aumehest sedavõrd heas arvamises, et ma kindlasti usun: ta ei lähe ajakirjanduses ebaõigelt öiendama protokoll, millise ta ettelõetuna oma allkirjaga kinnitanud. Kui aga härra Holberg sarnast kahtlast spekulatsiooni oma rühma liikmest Arras'est ometi oletab, siis

iseloomustab see kõige kujukamalt, missuguse hanijalus aumehega meil härra Holberg'i isikus tegemist.

Vene-Balti erikomisjonis oli tõesti üks juhtumine, kus ühe protokollu kinnitamisel riigikontrolli arvamine otsustati täiendavalt protokollile ligi lisada.

Sellejuures pean ma aga tähendama, et nimetatud protokollis jäi protokolleerimata mitte ainult riigikontrolli esitaja, vaid ka mitme komisjoni liikme sõnavõtmine. Üheltki komisjoni protokollu kirjutajalt ei saa ometi nõuda, et ta protokolleeriks kõik, mis komisjonis kõneldakse. Pealegi ei nõua seda Riigikogu kokukord.

Sekretäär protokolleerib läbirääkimistest ainult nõnda palju, kui ta jõuab. Tarvitseb ainult kord pilk heita Vene-Balti erikomisjoni protokollidesse ning neid veidigi lehitseda, ja igaüks erapooletu ning korralik kodanik peab tunnustama, et siin erapoolekusest juttugi ei saa olla, võltsimisest koguni kõnelemata.

Ma olen II Riigikogu kestusel kirjutanud 175 komisjoni protokollu. Ja kui nüüd II Riigikogu volituste lõppemisel Riigikogu sekretäär tuleb ning kogu selle töö tembeldab lihtsalt võltsimiseks, siis on see ametalane haavamine, mille eest Riigikogu juhatus, kui ta iseendast vähegi lugu pidada tahab, sekretäär Holberg'i korrale kutsuma peaks.

Stenogrammide parandamisküsimuse olen ma andnud Riigikogu juhatus lahendada. Siinkohal tahtsin ma praegu konstateerida ainult järgmist:

Sekretäär Holberg hüüdis minu kõne ajal vahele: „Teie olete eht protokollide võltsija“. Sama härra Holberg parandab tähendatud vahelhüüde oma isiklikus teadaandes järgmiselt: „See protokoll on ehk võltsitud“. Juba see kunsttükk üksi on selgemaks tunnistuseks, et see, mis härra sekretäär Holberg ise oma käega teiste teadmata parandab, sugugi ei tarvitse olla absoluutselt õige, vaid väga vaieldav. Vahepeal on härra Holberg oma parandused minu kõnes revideerinud ning kolmest endisest parandusest ühe maha tõmmanud. Ta on seda pealegi katsunud teha nõnda, et ta esialgne märkus ja initsiaalid enam loetavad ei oleks. Lugupeetud Riigikogu liikmed võivad selles ise veenduda. Parandatud stenogramm on siin. (Kõneleja näitab stenogrammi.) (J. Holberg, põl: Kas ma siis ei või? Ma võin seda alati teha.)

Härra Holberg tähendas upsakalt, et tema Riigikogu sekretäärina minuga kui Riigikogu liikmega mingisugusesse vahekorda astuda ei taha.

Ma pean konstateerima, et see nii I kui II Riigikogu päevil on esimene sellesarnane

juhtumine, kus Riigikogu sekretäär sõandab avalikult uhkustada, et tema ametlikus läbikäimises Riigikogu liikmetega oma erapoolekuses julgeb minna nõnda kaugele, et ta teatud Riigikogu liikmed on pannud boikoti alla.

See on mene tekel uvarsin iseendale. Mehe koht, kes üksikuid Riigikogu liikmeid jämedalt laimab ja neid boikoteerib ametlikus läbikäimises, ei ole Riigikogu juhatuses.

5. Riigikogu juhatuseseisuse täiendamine. Juhataja **A. Rei:** Juhatuselise liikmed valitakse kinnisel hääletamisel Riigikogu kokukorra § 2. korras. Valituks § 2. esimese

lõike korras tunnustatakse, kes on saanud üle poole kõigi Riigikogu liikmete häältest. Valimisele tuleb Riigikogu noorem abiesimees.

A. Anderkopp (töer): Riigikogu tööerakonna rühm paneb ette kandidaadiks Riigikogu noorema abiesimehe kohale rkl. Juhkam'i.

Juhataja **A. Rei:** Riigikogu tööerakonna rühma poolt on kandidaadiks Riigikogu noorema abiesimehe kohale üles seatud rkl. Juhkam. Kuna Riigikogu juhatuselise liikmete valimine sünnib kinnisel hääletamisel, palun sedelid välja jagada. (Jagatakse sedelid. Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: rkl. Juhkam'i kandidatuuri poolt on antud 46 häält, vastu — 18, 15 erapoolettut. Kuna kokukorra § 2. esimene lõige nõuab, et ülesseatud kandidaadi poolt oleks antud enam kui pool kõigist Riigikogu liikmete häältest, see on 51 häält, siis ei ole ülesseatud kandidaat praegu tarvilikku enamust saanud ja tuleb teistkordsele hääletamisele kokukorra § 2. teise lõike korras. Palun sedelid välja jagada. (Jagatakse sedelid. Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 36 häält, vastu 20, erapoolettuid — 12. Kuna teistkordsel hääletamisel valituks loetakse see kandidaat, kes on saanud liht hääleteenamuse, on Riigikogu teiseks abiesimeheks rkl. Juhkam valitud.

(Koosolekut hakkab juhutama abiesimees **A. Jürman**.)

6. Komisjoni-juhataja A. Jürman: de täiendavade valimised. Selle päevakorra-punkti kohta on tehtud järgmised

ettepanekud: tööerakonna rühma poolt on rkl. Kana ettepanek:

„Teen ettepaneku — valida eelarve-komisjoni liikmeks rkl. O. Strandman.“

Järgmine ettepanek: „Vene ühendatud ja Balti-Saksa rühmade nimel paneme

ette, kodukorra komisjoni valida P. Baranin. Balti-Saksa rühma nimel V. Hasselblatt, ja Vene ühendatud rühma nimel J. Seljugin“.

Põllumeeste Riigikogu rühma nimel on ettepanek rkl. M. Martinson'i poolt: „Valida riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksmise seaduse komisjoni Riigikogu liikmete O. Pärlin'i ja J. Sepp'a asemele Riigikogu liikmed A. Tupits ja M. Martinson.“

Põllumeeste rühma nimel on ettepanek rkl. M. Martinson'i poolt — „Valida Riigikogu maakomisjoni rkl. J. Teetsov'i asemele rkl. K. Tamm.“

Järgmine ettepanek — „Valida Riigikogu üldkomisjoni Riigikogu liikmete M. Martinson'i ja K. Tamm'e asemele Riigikogu liikmed K. Päts ja J. Teetsov.“ — Põllumeeste rühma nimel M. Martinson.

Järgmine ettepanek asunikude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate rühma nimel rkl. Penno poolt: „Teen ettepaneku, valida eelarve- ja rahaasjanduse komisjoni rkl. Zimmerman.“

Lõpuks on järgmine ettepanek rkl. Seljugin'i poolt: „Teen ettepaneku, eelarvekomisjoni rkl. Grigorjev'i asemele valida rkl. Solovjev.“

Kas soovitakse, et ettepanekud üksikult hääletamisele tuleksid. (Hüüded: Korraga.) On ettepanek tehtud, korraga valida. Panen ettepanekud komisjonide täiendavate valimiste kohta korraga hääletamisele, nii nagu need ette kandsin. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ette pandud kandidaadid vastavatesse komisjonidesse valitud.

(Kosolekut hakkab juhatama abiesimees **M. Juhkam.**)

7. Eesti maa- Rahaasjanduse komisjoni aruandja A. — III lugemisel. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—5.

Eesti maapanga põhikiri.

I. Üldised määrused.

§ 1. „Eesti Maapanga“ ülesandeks on põllumajanduse edendamiseks pikaajalise laenu andmine põllumajandusliikude kinnisvarade pantimisel.

§ 2. Panga tegevus ulatab üle terve vabariigi, välja arvatud linnade ja alevite piirkonnas asuvad maa-alad.

§ 3. Pank allub Vabariigi Valitsusele rahaministri kaudu.

§ 4. Pangal on oma pitser vabariigi vapiga keskel ja viimast ümbritseva panga nimetusega.

§ 5. Pangale esitatud palved ja kõik tema tegevusse puutuv kirjavahetus on tempelmakstust vabad.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„II. Panga kapitaal, kulud, kontroll ja aruandmine.

§ 6. Panga kapitaal koosneb:

a) 200 miljoni marga suurusest põhikapitaalist, milleks 100 miljonit marka panga tegevuse algusel riigisummadest määratakse, kuna 100 miljonit marka kogutakse § 104. p. a ja c ettenähtud laenude ja väljaostuvõlgade tasumiseks tagasimakstud summadest,

b) tagavarakapitaalist, mis moodustatakse panga ja tema asunduslaenude ja väljaostuvõlgade osakonna puhaskasust.“

Käesoleva paragrahvi juures pean tähendama, et II lugemisel vastu võeti § 104-das parandus, mis ära määras panga põhikapitaali kogumise juures teistsuguse korra, kui seda ette näeb käesolev § 6. Selle tagajärjel tuleks siis ka vastav parandus § 6-das sisse võtta ja § 6-dat järgmiselt muuta: Võtta § 6. p. a sõnade asemele „§ 104. p. a ja p. c ettenähtud laenude ja väljaostuvõlgade tasumiseks tagasimakstud summadest“ „§ 115. ettenähtud korras.“ Just § 115 näeb ette, kuidas 100 miljonit põhikapitaali kokku kogutakse. Aga käesolevas paragrahvis ei ole see kord ühesuguselt tähendatud paragrahvi vastu võetud, sellepärast tuleb ühtluse mõttes ja vastavalt kodukorrale II lugemisel vastuvõetud parandused analoogiliselt kanda ka vastavatesse paragrahvidesse. Sellepärast teen ettekantud paranduse. Siis oleks järgmine parandus, võtta „väljaostuvõlgade“ asemel „ostuvõlgade“, nagu II lugemisel igalpool vastu võetud. See on redaktsiooniline parandus.

Juhataja **M. Juhkam**: Hääletamisele tuleb aruandja parandus, sõnade asemel „§ 104. p. a ja p. c ettenähtud laenude ja väljaostuvõlgade tasumiseks tagasimakstud summadest“ võtta „§ 115. ettenähtud korras“. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Redaktsiooniline parandus eriti hääletamisele ei tule, hääletamisele tuleb § 6. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 6 ühes aruandja parandusega vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 7—24.

§ 7. Panga põhikapitaal tegutseb kõigis panga talitustes ja temast kaetakse kõik kahjud, mida tegavarapakapitaalist katta ei suudeta.

Märkus: Pangal on õigus kunni 50% põhikapitaalist mahutada tema poolt väljaantud pantkirjadesse rahaministri ja põllutöoministri poolt kindlaksmääratud piirides.

§ 8. Tagavarapakapitaal on määratud pantkirjade protsentide ja kustutuse kindlustuseks, ja tarvilikkude kulude katteks, kui selleks määratud sissetulevatest summadest ei jätku. Tagavarapakapitaal kogutakse ja täiendatakse kulutamise korral vähemalt liikvelolevate pantkirjade pooleaasta protsentide ja kustutuse kogusummani, kuid igatahes mitte vähem, kui 75 miljoni margani.

§ 9. Kui tagavarapakapitaal eelmises paragrahvis tähendatud määrani veel pole kasvanud, kantakse panga puhas kasu, millest maha arvatakse ametnikkudele maksetav lisatasu, tagavarapakapitaali arvele. On see määr juba saavutatud, siis võib rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse otsusega pool puhaskasu vabast ülejäägist riigi tuludeks arvata, kuna teine pool tagavarapakapitaali arvele üle kantakse.

§ 10. Laenu operatsioonideks annab pank tarvidust mööda välja pantkirju kuldkroonides, mille üksikute seeriade väljaandmise tingimised ja kustutuse kord igakord rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt kindlaks määratakse.

Märkus: Väljaantud pantkirjad on nimeta. Soovikorral võib neid ka nimeliseks muuta.

§ 11. Panga pantkirju võetakse vastu kõige riigiasutustega tehtud lepingute ja riigiasutustele antud kohustuste kindlustamiseks. Pantkirjadesse võib mahutada ka vaestelaste, hoolekande ja omavalitsuse asutuste ning seltside kapitaalid.

§ 12. Liikvelolevate panga pantkirjade aasta protsendid ja kustutus ei tohi kokku suurem olla laenusajaatelt aasta jooksul võetavate tähtajaliste maksude üldsummast. Sellele vastavalt määratakse kindlaks liikvelolevate pantkirjade kogusumma ülemmäär.

§ 13. Panga pantkirjad antakse välja üksikute seeriade kaupa. Nende seeriade loosimist toimetatakse kaks korda aastas, silmas pidades, et iga liikvelelastud seeria kustutatud oleks sama aja jooksul, mille peale vastavad laenud on välja antud.

§ 14. Pangal on pantkirjade realiseerimine lubatud ainult laenusajate arvel.

§ 15. Pantkirjade kapitaal ja protsendid on kindlustatud pangale panditud kinnis-

varadega, kui ka kõigi riigi päralt olevate varandustega.

§ 16. Panga administratsiooni ja operatsiooni kulud kaetakse panga tuludest. Panga eelarve seatakse kokku panga juhatuse poolt ja esitatakse ühes panga nõukogu arvamisega rahaministri kaudu Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks. Samal viisil arutatakse ja kinnitatakse ka lisakrediidid, mida eelarve kokkuseadmise ajal võimalik polnud ette näha.

§ 17. Panga aasta-aruanne, mis juhatuse poolt kokku seatud ja nõukogu poolt läbi vaadatud, esitatakse rahaministri kaudu Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks ja Riigikogule riigi eelarve lisana teadmiseks. Samal ajal esitatakse aruanne riigikontrolöörile revideerimiseks, kes oma otsuse aruande kohta teatab Vabariigi Valitsusele hiljemalt ühe kuu jooksul.

§ 18. Panga perioodilised bilansid ja aasta-aruande kuulutab panga juhatuse üldiseks teadmiseks välja rahaministri poolt kokkuleppel riigikontrolööriga kinnitatud vormil.

§ 19. Riigikontrollil on õigus panga kassa ja muude väärtuste aegajalist revideerimist toimetada. Revideerimise viis ja kord määratakse kindlaks riigikontrolööri poolt kokkuleppel rahaministriga.

§ 20. Panga arvepidamise ja aruandmise korra kinnitab rahaminister kokkuleppel riigikontrolööriga.

III. Panga operatsioonid.

A. Üldmäärused.

§ 21. Pank toimetab järgmisi operatsioone:

a) annab iseseisvaid majapidamisi moodustavate põllumajanduslike kindlusvarade kindlustusel laenusid kunni 40% panga hindamisest, ilma et laenu otstarve laenuvõtja poolt ära näidataks ja

b) laenusid samasugusel kindlustusel elumajade ja teiste majapidamises tarvilikkude hoonete ehitamiseks, samuti ka maaparandustööde ja muude tööde läbiviimiseks, mis panga poolt tarvilikuks on tunnistatud, et panditava maa-ala väärtust tõsta. Niisugused laenud antakse välja ehituste ja tööde peale ettenähtud tegelikele kuludele vastaval määral, kuid mitte milgil juhtumisel üle 60% kinnisvara hinnatud väärtusest. Kui sarnased laenud määratakse maaomanikkudele, kellele juba selle paragrahvi p. a põhjal laenu antud, siis ei tohi lisa ja esimese laenu kogusumma mitte ulatada üle 60% kinnisvara hinnatud väärtusest. Põllumajanduslikult tarvilikkude ehituste ja tööde nimestik, milleks tähendatud laenusid antakse, määratakse kindlaks juhtnöörides, mis panga nõukogu poolt läbi

vaadatakse ja rahaministri poolt kokkuleppel põllutöoministriga kinnitatakse.

Märkus. Maaomanikkudele ja riigimaade põliste tarvitajatele, kes põllutöoministeeriumilt või maapanga asenduslaenule ja ostuvõlgade osakonnalt põllumajanduslikke laenusid on juba saanud, võib laenusid anda § 21. p. b korras ka tähendatud laenude tasumiseks.

§ 22. Laenud, mille otstarve ära ei ole näidatud, antakse välja ainult neile maaomanikkudele, kelle kinnisvarad võlgadega koormatud pole, või kes oma nõusolekut avaldavad, et kinnisvara koormavad võlad määratud laenust tasutakse, või kui laenusaja eravõlusaldajad panga laenule eesõiguse annavad.

§ 23. Majapidamise rajamiseks ja täiendamiseks määratud laenud antakse välja maaomanikkudele, riigimaade põlileste tarvitajatele ja teistele Balti eraõiguse §§ 1324.—1334. ja §§ 4131.—4154. alusel põlileste maakasutajatele.

§ 24. Pangale jääb õigus § 21. p. b tähendatud laenusid välja anda kas tervelt või osakaupa, seda mööda, kuidas väljaantud summad määratud otstarbele vastavalt ära on kulutatud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 25. Maaomanikule, kes maad omandanud riigimaade põlileste tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse alusel, senni kui tema ülevõtühendatud seaduse § 17. korras esimese pandiõigusena kinnistatud võlgadest vähemalt 60% pole tasunud, ja põlileste tarvitajale antakse laen välja sellel määral, kuidas ta kulused on teinud või teeb kinnisvara väärtuse tõstmiseks (§ 21. p. b).“

Siin tuleks lugeda sõna „omandamiseks“ asemel „omanduseks“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktioniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb § 25. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 25 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 26—28.

§ 26. Kinnisvarade pantimisel antakse panga laenule eesõigus nende kinnisvarade peal lasuvate riigi kasuks kinnistatud võlgade ees. Põlileste tarvitajale ja kasutajale lubatakse valdamisel olevat kinnisvara pantida ainult igakordsel sellekohasel maaomaniku loal.

§ 27. Laenud antakse välja panga pantkirjade näol nende nimeväärtuses ja mitte vähem kui 200 kuldkrooni suuruses.

§ 28. Kui majanduslikkudele oludele või rahaturu seisukorrale vastavalt tarvidus peaks tekkima laenuoperatsioone ajutiselt katkestada või ainult üht § 21. punkti käsitada ehk laenusid lubada ainult üksikuteks § 21. p. b nimetatud otstarveteks või lõpuks § 21. ettenähtud ülemäärased vähendada, siis otsustab küsimuse rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsus.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„B. Laenude väljaandmise kord ja tingimised.

§ 29. Laenude väljaandmisel võetakse aluseks panga poolt toimetatud erihindamine või katastri klassifikatsiooni andmed. Kinnisvarade suhtes, mida riigimaade põlileste tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse alusel kasutatakse, võib pank aluseks võtta põllutöoministeeriumi hindamise andmeid.“

Ka käesolevas paragrahvis tuleb sõna „omandamiseks“ asemel võtta „omanduseks“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktioniline parandus eriti hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb § 29. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 29 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 30—42.

§ 30. Panditud maa-ala peal asuvad vabrikud, tehased, kaevandused ja kalatööstused hindamise alla ei kuulu. Kasvav mets võetakse hindamisel ainult siis arvesse, kui seda metsaraiumise plaani järele kasutatakse, missugusest plaanist laenusaja kohustub mitte kõrvale kalduma.

§ 31. Hindamisel arvessevõetud hooned tulevad kunni laenu lõpuliku tasumiseni tule vastu kinnitada, vähemalt panga poolt laenu lubamisel kindlaksmääratud summas. Kui laenusaja hiljemalt viisteist päeva enne kinnitustähtaja lõppu pangale kinnituse uuendamise dokumenti ei esita, kinnitab pank hoone ära laenusaja arvel, kes kohustatud on selleks kulutatud summat hiljemalt lähemaks laenu maksutähtajaks ära õiendama. Vastasel korral määrab pank panditud kinnisvara enampakkumise teel müügile.

§ 32. Hindamise määrused, mis panga nõukogu poolt heaks kiidetud, kinnitatakse rahaministri ja põllutöoministri poolt.

§ 33. Kohtadel, kus kinnistusjaoskonnad tegutsevad, lisavad laenusoovijad laenusamiseks sisseantud palvele juurde:

a) väljavõtte kinnistusjaoskonna registrist;
b) pandikspakutava maa kaardi või määratud korras õigekstunnistatud ärakirja kaardist ja

c) kohaliku vallavalitsuse tunnistuse andmetega, kui palju pandikspakutava maa pealt riigi ja omavalitsuse maksusid võetakse ning kas nende maksude arvel võlgasid on.

§ 34. Kohtadel, kus kinnistusjaoskonnad veel sisse pole seatud, esitavad laenusoovijad peale § 33. p. p. b ja c nimetatud dokumentide veel pantimise tunnistuse ja omanduse dokumentid.

§ 35. Laenu andmisel nõuab pank laenu-saajalt võlakohustuse, milles ära on tähendatud laenu tingimused ja laenusaaaja kohustused laenu tasumiseni.

§ 36. Kui laen välja antakse selle põhi-kirja § 21. p. b alusel, nõuab pank eelmises paragrahvis tähendatud võlakohustuse täien-damist veel erikohustustega, et tööd, mille tegemiseks laen lubatud, lõpule viiakse, koha peal asuvad hooned korras hoitakse ja majaj-pidamist korralikult juhitakse, nii et koha väärtus ei väheneks.

Panga esitajatel on igal ajal õigus järele valvata, et kavatsatud tööd laenu saamisel esitatud plaanidele ning eelarvetele vastavalt tehakse.

§ 37. Kui laenusaaaja oma peale võetud §§ 35. ja 36. ettenähtud kohustuste täitmisest peaks kõrvale kalduma, on pangal õigus välja-antud laenu, kas osalt või tervelt, tagasi nõuda. Kui laenusaaaja seda nõudmist ühe kuu jookul ei täida, määrab pank panditud kinnisvara enampakkumise teel müügile.

§ 38. Panga poolt väljaantud laen kinnis-tatakse panditud kinnisvara peale §§ 35. ja 36. tähendatud võlakohustuse põhjal ja paigu-tatakse esimesele kohale §§ 39.—41. ette-nähtud korras.

§ 39. Kui panga kasuks kinnistatava võla ees on eravõlausaldajate kasuks kinnistatud võlgasid, siis kutsutakse võlausaldajad panga poolt lõpuarvet tegema kutsulehtedega, või avaliku väljakutse korras. Lõpuarve tegemisel arvatakse protsendid välja, kas tegeliku maksu-päevani, või kutsulehes ehk kuulutuses tähendatud päevani, millele 10-päevaline tähtaeg ilmumiseks juurde arvatakse, kuna pärast seda protsendimaksimine võlausaldajale lõpeb. Samast ajast peale algab laenusaaaja protsendi-maksimine pangale.

§ 40. Eelmises paragrahvis tähendatud võ-lad kustutatakse ilma võlausaldajate nõus-olekuta, selle peale vaatamata, kas võlatasumise tähtaeg kätte jõudnud on või mitte. Samuti tasub pank väljaantud laenu arvel kõik

nõudmised, millel eesõigus on panga laenu ees (Tsiiviil kohtupid. sead. § 1890).

§ 41. Kui kinnistusjaoskondadele ja no-tariaal-ametkohtadele on panga poolt teatatud, et kinnisvarade peale kinnistatud võlad on tasutud, kustutavad nad vastavad võlad ja saavad pangale ärakirjad sellekohastest otsus-test.

§ 42. Võlgade ja muude nõudmiste tasu-misest järele jäänud laenu osast arvab pank oma kasuks maha:

a) rahaministri poolt kinnitatud taksi piiri-des tasu kulude katteks, mis kinnisvara hinda-mise, endiste kinnistatud võlgade mahakustu-tamise ja uue võla kinnistamise kui ka pant-kirjade valmistamise läbi tekkinud ja

b) kunni 1/2% laenusaaaja arvel realiseeritud pantkirjade summast. Juhtumisel, kui laenu-saamise palve tagasi lükati, jäävad tehtud kulud panga kanda.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 43. Laenu vaba ülejääk, pärast §§ 39., 40. ja 42. tähendatud mahaarvamisi antakse laenusaaajale välja, kui laen oli palutud § 21. p. a ettenähtud korras. Panga juhatus võib laenu ülejääki kätte anda ka neile maaomanik-kudele, kes laenu § 21. p. b ettenähtud korras palusid, kui panditud kinnisvarade peal riigi kasuks kinnistatud võlgu ei lasu. Laenusaaaja-tele, kes maaga väljaostu või põlise rendi alusel varustatud (§ 25) jäävad nende laenud pantkirjades panka hoiule ja antakse neile välja tervelt või osakaupa sedamööda, kuidas tehtud ehk tehtavad tööd kinnisvara väärtust tõstavad.“

Käesoleva paragrahvi juures teeksin koos-kõla mõttes teiste paragrahvidega järgmise redaktsioonilise paranduse, nimelt alates 6-dast reast välja jätta sõnad „laenusaaajatele, kes maaga väljaostu või põlise rendi alusel varustatud (§ 25) jäävad nende laenud“ ja asemele võtta „§ 25. tähendatud laenusaaajatele määratud laenud jäävad.“ Siis edasi, alt kol-mandas reas sõnade „neile välja“ asemel võtta „välja laenusaaajatele“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redakt-siooniline parandus eriti hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb § 43. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 43 vastuvõetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu näh-tava enamusega §§ 44—56.

§ 44. Laenusaaaja võib ära tähendada, mis-suguse tähtaja peale tema laenu soovib. Pank võib asjaolusid silmas pidades laenu lubamisel ka lühema tähtaja määrata.

§ 45. Laenu lõpuliku tasumiseni võib pangale panditud kinnisvara ainult panga loaga jaotada või tükeldata, kusjuures pangale õigus jääb laenu täit või osalist tasumist enne tähtaega nõuda.

§ 46. Pangale panditud kinnisvara ülemineku korral teise isiku kätte kantakse uue omaniku peale kõik kinnisvara peal lasuvad võlad ja kohustused panga vastu. Kui kinnisvara üleminek ei sünni pärandamise teel, võib panditud kinnisvara kinnistusraamatutes uue omaniku nimele üle kanda ainult panga igakordsel loal, milleks tulevad ära õiendada kõik möödunud tähtaegadel tasumata maksud, ka need, mille tasumiseks pank endisele omanikule mõnesugused soodustused oli andnud.

§ 47. Laenusaajad, kes soovivad enne tähtaega oma laenu võlga vähendada, või tervelt ära tasuda, võivad seda igal ajal teha sularahas või samaprotsendilistes panga pantkirjades, milles laen välja anti. Osalise laenu tasumine peab sündima kümnetes kroonides.

§ 48. Laenu tähtaega ei või muuta enne 5 aastat peale laenu väljaandmist. Lisalaenu § 21. p. 6. ettenähtud tarviduste rahuldamiseks võib välja anda ainult sel tingimisel, et see lisalaen kinnistatakse esimesele kohale esialgse panga laenu järgi.

IV. Tähtajaliste maksude õiendamine.

§ 49. Laenuprotsendi, võla kustutusprotsendi ja panga ülevalpidamise kuludeks võetava protsendi määrad kinnitatakse rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt. Maksud õiendatakse iga pooleaasta eest ette tähtaegadel, mis kindlaks määrab rahaminister, kokkuleppel põllutööstustrahvi ja arvatakse algvõla pealt, kusjuures esimese tähtaja laenuprotsendid arvatakse laenu väljaandmise päevast, kuna teised protsendid terve poole aasta eest võetakse.

§ 50. Tähtaegadel õiendamatajäänud maksud, mille tasumine pikendatud pole, loetakse võlaks ja selle pealt arvatakse viivitusraha 1% kuus, lugedes poolikud kuud terveteks.

§ 51. Panga juhatusel on õigus laenusaaaja sellekohase palve peale viljaikalduse, rahe, tulekahju, karjataudide ning teiste loodusjõuliste õnnetuste korral viivitustrahvi nõudmist ära jätta ja ühe aasta maksude tasumise tähtaega pikendada kunni kolme aastani. Sarnasel korral võtab pank laenusaaajalt 6% aastas pikendatud maksusumma pealt.

§ 52. Kui maksuvõlg ühe aasta jooksul pärast tähtaega (§ 49) ei ole õiendatud ja selle tasumiseks § 51. ettenähtud korras kergendust pole antud, määrab pank panditud kinnisvara enampakkumise teel müügil.

§ 53. Kui laenusaaaja kirjalikult teatab, et ta panditud kinnisvara õigustest loobub, võib pank seda kinnisvara enampakkumise teel otsekohe müügil määrata või enampakkumisetähtaega panga omanduseks jätta, kui kinnisvara peal ei lasu kolmandate isikute kasuks kinnistatud võlgu või nõudmisi.

V. Laenude sissenõudmine.

§ 54. Selle põhikirja §§ 31., 37. ja 52. ettenähtud juhtumistel toimetab pank kinnisvarade enampakkumise teel müüki administratiivkorras alljärgnevate määruste põhjal.

§ 55. Tähtaja kättejõudmisel, mil panditud kinnisvara selles põhikirjas ettenähtud põhjustel enampakkumise teel müügil tuleb, teeb pank otsuse müüki avalikult välja kuulutada.

§ 56. Eelmises paragrahvis nimetatud otsestest teatab pank tähtitud kirjas väljastusteatega laenusaaajale tema poolt ülesantud aadressil, või kui see pangale teadmata, siis kinnisvara asukoha järele. Teatelehe mittekättesaamine ei katkesta edaspidist müügi korraldust.

Aruandja A. Jürman (loeb):

„§ 57. Mitte enne kahte nädalat peale teatelehe väljaminekut saadab pank panditud kinnisvarade enampakkumise kuulutused, milles ära on tähendatud müügi aeg ja koht ja ka teistkordse pakkumise aeg ja koht, kui esimene enampakkumine ei peaks tagajärgi andma, põllutööstustrahvile, kohalikule vallavalitsusele, samuti ka naabruses asuvatele vallavalitsustele, selle maakonna rahukohtunikule ja politseiavalitsusele, kus müüdav kinnisvara asub ja lähemate maakondade politseiavalitsustele. Need kuulutatud tulevad nähtavasse kohta välja panna. Peale selle kuulutatakse müügist „Riigi Teatajas“ ja kui müüdava kinnisvara hinnatud väärtus üle 500.000 marga ulatab, siis veel kahes enamloetavas ajalehes.

Põlisel tarvitamisel või kasutamisel olevate ehk tagasiostu servituudiga koormatud kinnisvarade müügil määramist teatatakse kinnisvara ja servituudi omanikule.“

Siin tuleks vastavalt vastuvõetud parandustele võtta „500.000 marka“ asemele „5.000 krooni“.

Juhataja M. Juhkam: Aruandja redaktioniline parandus eriti hääletamisele ei tule. Hääletamisele tuleb § 57. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 57 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 58—61.

§ 58. Enampakkumine teostatakse mitte varem kui kaks kuud peale kuulutust.

§ 59. Kui laenusaja müügilemääratud kinnisvara suhtes nende kohustuste täitmisest kõrvale kaldub, mis ta võlakohustuse põhjal oma peale võttis (§ 37), jääb pangale õigus selle kinnisvara majapidamist kunni müüginä oma hoole alla võtta.

§ 60. Müügi teostamise aeg kevadel ja sügisel määratakse panga nõukogu poolt kindlaks.

§ 61. Kõik panditud kinnisvara enampakkumise kuulutamise ja muud müügiga seotud kulud kantakse laenusaja arvele.

Aruandja A. Jürman (loeb):

„§ 62. Ostuvõlaga koormamata panditud kinnisvara enampakkumine algab tema peal lasuva panga võla summast, millele juurde arvatakse müügi päevani möödunud tähtaegade maksud, nende viivitusraha, müügi ja laenusaja arvel tehtud kulud, samuti ka avalikkude maksude võlad ja teised eesõigustatud nõudmised. Riigi kasuks kinnistatud võlgadega koormatud kinnisvarade enampakkumisel lisatakse veel juurde nende võlgade tasumata osad ühes võlgnevate maksudega ja viivitusrahaga, kuna põlisele rendile antud maade suhtes peale eelnimetatud summade veel juurde lisatakse põlise rendi määramisel aluseks võetud maakoha hind ja rendivõlg rendiaasta lõpuni ühes viivitusrahaga.“

Siin tuleks „põlisele rendile“ asemele võtta „põliseks tarvitamiseks ja kasutamiseks.“

Juhataja M. Juhkam: Aruandja poolt tehtud redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 62 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 63—65.

§ 63. Laenusajal on õigus enne pakkumise algust ja, kui see tagajärjeta jäi, siis enne teistkordse pakkumise algust võlgnevaid maksusid ühes viivitusrahaga ära õiendada ja peale selle panga poolt tema arvel tehtud kulud ära tasuda ning seega varandust müügist vabastada. Isikutel aga, kelle kinnisvara enampakkumise teel müügile määrati selle põhikirja § 37. põhjal, tähendatud õigust ei ole.

§ 64. Kinnisvara määratakse müügile kõigi päraltolemistega, nagu metsa, viljapuuaedade ja hoonetega.

§ 65. Panditud kinnisvara müügi puhul kantakse ostja nimele kinnisvara peal lasuv

panga laenu tasumata osa, samuti ka riigikasuks kinnistatud võlad.

Märkus: Kui kinnisvara väljamalasele müüakse, on viimane kohustatud niihästi panga laenu, kui ka riigi kasuks kinnistatud võlad 2 nädala jooksul täiesti tasuma.

Aruandja A. Jürman (loeb):

„§ 66. Pangale panditud kinnisvara enampakkumise korral tuleb tsiviilkohtupid. sead. § 1871—1914. a. väljaanne, selle peale vaatamata, kelle nõudmisel müüki toimetatakse, niiviisi käsitada, et pakkumine ei või algada vähemast summast, kui kinnisvara peal lasuvad panga ja riigi kasuks kinnistatud võlad, põlisele rendile antud maa hinnatud väärtus ja rendi võlg ühes möödunud tähtaegade maksudega ja viivitusrahaga, samuti ka panga poolt võlgniku arvel tehtud kulud, avalikud maksud ja muud panga võla suhtes eesõigustatud nõudmised kokku välja teevad.“

Samuti tuleks käesolevas paragrahvis sõnade „põlisele rendile“ asemele võtta „põliseks tarvitamiseks ja kasutamiseks“.

Juhataja M. Juhkam: Aruandja poolt tehtud redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 66 vastu võetud.

Aruandja A. Jürman kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 67—71.

§ 67. Enampakkumisest ei lubata osa võtta isikutel, kelle õigused lepingusse astumiseks piiratud on, samuti ka panga ja tema osakondade ametnikkudel ja teenijatel.

§ 68. Pakkumised on suusõnalisised, kuid nendest osa võtta võib ka kinnistesse ümbrikkudesse paigutatud kirjalikkude avalduste esitamise teel. Igalt pakkumisest osavõtjalt nõutakse kautsjoniks sisse 10% summast, millest pakkumine algab.

§ 69. Enampakkumine toimetatakse erikomisjoni poolt, mis koosneb panga juhatuse esimehe või tema abi eesistumisel, kahest panga nõukogu liikmest nõukogu määramist mööda. Enampakkumise kinnitab panga nõukogu. Kui asutused ehk isikud, kelle enampakkumisel müüdava kinnisvara omandamiseks seaduslik eesõigus on, seda eesõigust tarvitavad, läheb kinnisvara enampakkumisel saavutatud hinnaga nende omanduseks.

§ 70. Kui esimene pakkumine tagajärgi ei anna, kas pakkujate puudumisel, või selle tõttu, et osavõtivatest isikutest keegi summale, millest pakkumine algas, juurde ei lisanud, määratakse teistkordne pakkumine.

§ 71. Panga poolt müüdnud kinnisvara antakse ostjale üle selles seisukorras, nagu ta müügi ajal oli.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 72. Kui teistkordne pakkumine tagajärgi ei anna, läheb müüdnud kinnisvara panga omanduseks, kusjuures riigil ostueesõigus jääb nende maade suhtes, mis riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse põhjal põlisele rendile ehk omanduseks antud. Ostueesõiguse kasutamise korral tasub riik pangale viimase poolt tehtud kulud ja kõik võlad, mis nende maade peal panga kasuks lasuvad.“

Siin tuleks jällegi redaktsiooniline parandus teha ja sõnade „põlisele rendile“ asemele võtta „põliseks tarvitamiseks“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega § 72 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 73—80.

§ 73. Laenude sissenõudmise korra, samuti ka pangale § 59. korras ülevõetud kinnisvarade valitsemise korra üksikasjalised määrused kinnitab Vabariigi Valitsus rahaministri ettepanekul.

VI. Panga maatagavara ja selle likvideerimine.

§ 74. Panga maatagavara tekib kinnisvaradest, mis tema kätte sattusid tagajärgedeta jäänud enampakkumistel ja mille tagasiostmisest riik loobunud ehk mida pank omandab laenusajate viimaste loobumisel omanduse õigustest selle põhikirja § 53. ettenähtud korras.

§ 75. Panga kätte sattunud kinnisvarade pealt kustutatakse maha kõik nende peal eriseaduste põhjal lasuvad kitsendused, välja arvatud kolmandate isikute kasuks kinnitatud servituudid

§ 76. Põllumajanduse huvides ja oma maatagavara edukama likvideerimise otstarbel on pangal õigus tema päralt olevaid maid tükeldata, neid hoonetega varustada ja nendel maadel mitmesuguseid maaparanduse töid ette võtta.

§ 77. Panga kohuseks on kõiki võimalikke abinõusid tarvitusele võtta, et tema maatagavara rutemalt ära müüdnaks. Kõigi kinnisvarade üle, mis kolme aasta jooksul, panga kätte sattumisest arvates, müüdnud pole, esitab rahaminister Vabariigi Valitsusele üksik-

asjalise aruande, ära näidates, missuguste asjaolude tõttu nende kinnisvarade müük võimatu oli.

§ 78. Panga päralt olevate maade ostjateks ei või olla panga ja tema osakondade ametnikud ja teenijad ega ka isikud, kellel õigus ei ole lepinguid sõlmida ja kohustusi oma peale võtta.

§ 79. Kõik lepingu sõlmimise ja kinnistamise kulud on ostja kanda.

§ 80. Pank võib ostja nimele üle kanda esimeses järjekorras panga laenu tasumata osa ja peale selle riigi kasuks kinnistatud võlad. Panga laenu tasumata osa ülekandmise asemel võib pank ostjale uut laenu välja anda, kuid mitte üle 40% kinnisvara ostusummast. Antavast laenust arvatakse maha endise laenu tasumata osa.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 81. Müügist saadud summast kaetakse eestkätt kinnisvara peal lasuvad panga võlad, siis riigi kasuks kinnistatud võlad ja põlisele rendile antud maa hinnatud väärtus, kuna vaba ülejääk müügi summast kantakse panga tulude arvele.“

Siin tuleks jällegi sõnade „põlisele rendile“ asemele võtta „põliseks tarvitamiseks“, nagu eelmistes paragrahvides.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 81 vastuvõetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 82—88.

§ 82. Kui riigi kasuks kinnistatud võlgadega koormatud kinnisvara müügi puhul nimetatud võlad ostja nimele üle ei kanta ja ainult osalt kaetakse, siis loetakse tasumata osa kustunuks, millest riigikassale teatatakse.

VII. Panga juhtimine.

§ 83. Panka juhib juhatus ja nõukogu.

§ 84. Panga juhatus koosneb esimehest, tema abist ja tarvilikust arvust liikmetest. Kõik need ametnikud määratakse ametisse Vabariigi Valitsuse poolt, kusjuures esimees ja pool osa liikmetest määratakse kandidaatidest, keda rahaminister kokkuleppel põllutöoministriga ette paneb, ja abi ning pool osa liikmetest kandidaatidest, keda nõukogu rahaministri kaudu ette paneb.

Panga juhatus määratakse ametisse 3 aasta peale.

§ 85. Panga juhatuse võimkonda kuulub:

a) pandiks pakutud kinnisvarade hindamiste kinnitamine;

b) niihästi esialgsete kui ka lisalaenude lubamine ja laenu tähtaegade kindlaksmääramine;

c) laenu tähtaegade muutmise;

d) otsustamine nende kinnisvarade panga omanduseks vastuvõtmise üle, millest laenu saajad loobunud;

e) panga maa-aladel kavatsatavate maa-möödu- ja maaparandustööde plaanide ja nende täitmise eelarvete kinnitamine panga üldises eelarves ettenähtud summade piirides, samuti ka nende maa-alade likvideerimiskavade kokkuseadmine ja osakondade poolt kokkuseatud kavade (§ 99 p. e.) läbivaatamine;

f) panga maa-alade majapidamise eelarvete kinnitamine;

g) panga maa-alade müük sellekohaste juhatuskirjade põhjal;

h) maksude korraliku sissetuleku järele valvamine;

i) laenusajalet laenu täielikult ehk osaliselt sissenõudmise otsustamine;

j) laenusajatele kergenduse lubamine maksude suhtes;

k) enampakkumise teel müügiks määratud kinnisvarade nimekirja kinnitamine;

l) kulude tegemine, krediitide ümberpaigutamine õigusega eelarves ettenähtud paragrahvide piirides;

m) panga põhikapitaali arvel panga pantkirjade omandamine;

n) panga nimel aktide ja lepingute tegemine ja pangaasjade ajamiseks volituste väljaandmine;

o) eelarvete, aastaaruande ja juhatuskirjade kokkuseadmine.

§ 86. Asjad otsustatakse juhatuses liht hääletamusega. Esimehel on õigus täitmata jätta otsused, millega tema nõus ei ole, ja esitada need rahaministrile otsustamiseks.

§ 87. Esimehe ülesandeks on:

a) valvata, et korralikult toimetatakse panga, tema osakondade ja esituste asjaajamine ja arvepidamine, et kõrvale ei kaldutaks põhikirjast ja juhatuskirjadest ja et panga kassa ja varandused korralikult alal hoitakse;

b) panga ametnikke ja teenijaid ametisse määrata ja vabastada;

c) ametnikkudele ette kirjutada revisjone toime panna ja neid panga asjus komandeerida eriliste ülesannete täitmiseks.

§ 88. Panga juhatuse esimehe haiguse või äraoleku puhul täidab esimehe kohuseid tema abi; esimehe abi haiguse või äraoleku puhul määrab rahaminister temale asetäitjaks ühe juhatuse liikme.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 89. Panga nõukogu koosneb: Vabariigi Valitsuse poolt määratud põllutööstusteeriumi, rahaministeeriumi, kohtuministeeriumi ja Eesti panga esitajast, neljast liikmest, keda Vabariigi Valitsus määrab põllumajandusliikude kutse ja põllumajandusliikude ühistegeviste organisatsioonide poolt esitatud kandidaatidest ning neljast liikmest, keda laenusajate esitajad valivad. Laenusajate esitajate valimine sünnib Vabariigi Valitsuse poolt väljaantud erimääruste järele. Senni kui laenusajate esitajad valimata, võib panga nõukogu esimese kahe aasta jooksul kaheksa liikmega töötada. Nõukogu esimehe valib nõukogu ja kinnitab Vabariigi Valitsus. Nõukogu valitakse ja määratakse ametisse kolme aasta peale. Nõukogu koosolekutest võivad sõnaõigusega osa võtta panga juhatuse liikmed ja riigikontrolöör või tema esitaja.

Märkus: Kui § 104. tähendatud laenuid ja väljaostuvõlad kogusummas üles 200 miljoni marga ulatavad, täiendatakse panga nõukogu kahe esitaja võrra vastavate laenusajate ja võlgnikkude valimisel, langeb eelnimetatud laenude ja väljaostuvõlgade kogusumma alla 200 miljoni marga, siis ühe esitaja võrra“.

Siin tuleks igalpool sõnade „väljaostuvõlgade“ asemele võtta „ostuvõlgade“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 89 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 90—103.

§ 90. Panga nõukogu võimkonda kuulub:

a) panga põhikirja muutmise ja täiendamise kavade läbiarutamine;

b) juhatuse poolt kokkuseatud juhatuskirjade läbivaatamine ja kinnitamine;

c) eelarvete läbivaatamine;

d) aastaaruande läbivaatamine;

e) krediitide ümberpaigutamise otsustamine eelarves ettenähtud peatükkide piirides;

f) panga osakondade avamise ja sulgumise otsustamine, samuti ka nende tegevuspiirkonna kindlaksmääramine;

g) panga pantkirjade väljaandmise kavade läbivaatamine;

h) nende pantkirjade loosimine ja kustutamine;

i) kahe liikme valimine kinnisvarade enampakkumiste toimetamiseks;

k) müügile määratud kinnisvarade enampakkumise aja kindlaksmääramine;

- l) enampakkumiste kinnitamine;
 m) panga maa-alade likvideerimiskavade kinnitamine;
 n) lootuseta võlgade mahakustutamine;
 o) ettepanekute kaalumine panga tegevuse või tema üksikute operatsioonide ajutise katkestamise ja laenu normide vähendamise asjus;
 p) panga ja tema kohalikkude esituste tarvidusteks majade omandamise ja ehitamise asjus Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitatavate ettepanekute läbivaatamine;
 r) üldine järevalve, et panga põhikirjast ja juhatuskirjadest kõrvale ei kaldutaks ja et panga väärtusi korralikult hoitaks; järevalvet võib nõukogu ka selleks volitatud nõukogu liikmete kaudu teostada.

§ 91. Nõukogus arutamisele määratud küsimused esitatakse juhatuses esimehe poolt. Viimane esitab ka põhikirjas ettenähtud korraldusel nõukogu otsused rahaministrile, kes need lõplikult otsustamiseks Vabariigi Valitsusele ette kannab.

§ 92. Nõukogu kutsub kokku panga juhatustarvidust mööda, kuid mitte harvem, kuid kord iga kolme kuu tagant.

§ 93. Nõukogu on otsusevõimeline, kui vähemalt pooled liikmed koos on. Asjad otsustatakse nõukogus liht häälteenamusega. Kui juhatus vastuvõetud otsusega nõus ei ole, esitatakse lahkarvamisi tekitav küsimus rahaministrile otsustamiseks.

§ 94. Nõukogu liikmetele panga poolt palka ei makseta. Koosolekutest osavõtmise eest antakse neile panga summadest tasu määral, mis rahaministri poolt kinnitatakse. Samal viisil määratakse kindlaks päeva- ja sõidurahad nõukogu liikmetele, kes väljaspool Tallinnat elavad.

VIII. Panga esitused kohtadel.

§ 95. Operatsioonide toimetamiseks kohtadel komandeeritakse vajadust mööda tarvilik arv panga ametnikke.

§ 96. Ametnikud, kes § 95. põhjal komandeeritud, saavad päevarahade asemel eritasu panga nõukogu poolt määratud normide piires.

§ 97. Kui panga operatsioonid sel määral arenevad, et nende läbiviimiseks ei jätku komandeeritud esitajatest, võib vastavates maakondades asutada panga osakondi.

§ 98. Juhatuses poolt kokkuseatud ja nõukogu poolt heakskiidetud kohapealsete esitajate tegevuskava kinnitab rahaminister.

§ 99. Panga osakonna võimkonda kuulub:
 a) laenusoovijatelt avalduste vastuvõtmine ja nende läbivaatamine;

b) hindamiste toimetamine ja nende tulemuste esitamine panga juhatusele;

c) panga juhatuse poolt lubatud laenuvõtude väljaandmine;

d) panga maade majapidamise juhtimine osakonna tegevuspiirkonnas;

e) panga maa-aladel ettevõetavate maaparandustööde ja panga maade likvideerimiskavade kokkuseadmine, samuti ka panga juhatuse poolt lubatud maaparanduse- ja maamöödutööde täitmise järele valvamine;

f) järevalve, et laenuvõtude maksud korralikult õiendatakse ja et laenusajad oma peale võetud kohustused täpselt täidaksid;

g) panga juhatuse korralduste täitmine panga nimel tehtavate aktide ja sõlmitavate lepingute asjus, samuti ka muude ülesannete täitmine, mis osakonna peale pannakse panga juhatuse ja tema esimehe korraldusel.

§ 100. Panga osakonna juhatajal on kohustus:

a) täidesaatva ja korraldava võimu teostamine osakonna hooleks usaldatud asjus;

b) osakonna rahasummade liikumise ja korrashoidmise järele valvamine;

c) korraliku asjaajamise, arvepidamise, põhikirja ja juhatuskirjade, samuti ka panga juhatuse ja tema esimehe korralduste täpse täitmise järele valvamine;

d) tööjaotamine osakonna ametnikkude vahel, ametnikkude komandeerimine hindamiste toimetamiseks, maade ülevaatamiseks ja muude osakonna hooleks usaldatud asjade korraldamiseks.

IX. Panga ametnikud.

§ 101. Panga ametite liigid ja vastavad palgad määratakse kindlaks Vabariigi Valitsuse poolt rahaministri ettepanekul.

Panga ametnikkude arv isikute liikide järele, määratakse kindlaks panga eelarve korras.

Märkus: Palk maksetakse ametnikkudele panga summadest.

§ 102. Peale palga võivad ametnikud panga puhaskasust lisatasu saada määral, mis rahaministri ettepanekul Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatakse.

§ 103. Panga juhatuse liikmed, samuti ka kõik teised panga ametnikud, loetakse riigiteenistuses olevateks ja nendel on kõik õigused ja kohused, mis teistelgi riigiametnikkudel.

Aruandja A. Jürman (loeb):

„X. Asunduslaenu- ja ostuvõlgade osakond.

§ 104. Maaseaduse § 27. ettenähtud maa-uueendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste

operatsioonide jaoks asutatakse panga juures osakond, kelle ülesandeks on:

a) põllutöoministeeriumi korraldusel väljaantud laenude ja riigimaa pidajatele müüdud hoonete, metsa ja inventaari ostuvõlgade korraldamine;

b) põllutöoministeerimi poolt riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse põhjal tarvitamiseks või omandamiseks antud maakohtade peale sõlmitud lepingute põhjal ostuvõlgade ja põlise tarvitamise maksude sissenõudmine ja lepingute täitmise järelevalve;

c) sellekohaste eriseaduste ja määruste põhjal põllumajandusliikude sihtlaenude väljaandmine Riigikogu poolt selleks määratud krediitidest js sellekohaste fondide ning kapitalide summadest ja

d) muude maauuendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste operatsioonide toimetused, mis sellekohaste seaduste ja määruste põhjal osakonna peale pannakse.“

Siin tuleks kõigepealt parandus teha pealkirja kohta, et teda kooskõlastada sisuga. Selle peatüki alla ei käi mitte ükski asunduste laenu ja ostuvõlad, vaid ka kõik teised riiklikud põllumajanduslikud laenud. Sellepärast tuleks endise pealkirja „Asunduslaenude ja ostuvõlgade osakond“ asemele võtta „Riiklikkude põllumajandusliikude laenude ja ostuvõlgade osakond“. Siis oleks veel teine redaktsiooniline parandus, nimelt võtta käesoleva paragrahvi punkt b) sõna „omandamiseks“ asemele sõna „omanduseks“, ning sõnade „põlise tarvitamise“ asemele võtta „põlise rendi“ — siin tuleks tarvitada „põlise rendi“, kuna siin mõeldakse rendileandmist.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsioonilised parandused eriti hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 104 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 105—111.

§ 105. Pank ei vastuta nende laenude eest, mis vastavate eriseaduste ja määruste põhjal välja antud ehk edaspidi osakonna poolt välja antakse.

Võimalikud kahjud, mis § 104. põhjal väljaantud laenude ja ostuvõlgade alal tekivad, kaetakse osakonna käsutada olevatest fondidest ja kapitalidest.

§ 106. Üldised juhtnöörid oma tegevuse alal saab osakond panga juhatuselt ja nõukogult, kuivõrd see vastavates seadustes ja nende põhjal antud määrustes teisiti ette nähtud ei ole.

§ 107. Osakonna juhatajaks on üks panga juhatuse liikmetest, kuna osakonna ametnikud põhikirjas ettenähtud üldises korras määratakse.

§ 108. Osakonna arvepidamine ja aruandmine sünnib lahus panga arvepidamisest ja aruandmisest määruste põhjal, mis kinnitatakse rahaministri poolt kokkuleppel põllutöoministri ja riigikontrolöoriga.

§ 109. Põllumajandusliikude laenude ja ostuvõlgade (§ 104. p. a.) põllutöoministeeriumilt panga korraldusse üleviimise aeg ja kord, samuti ka osakonna kaudu väljaantavate põllumajandusliikude sihtlaenude väljaandmise algus määratakse kindlaks kokkuleppel rahaministri ja põllutöoministri poolt.

§ 110. Väljaantud laenude, ostuvõlgade ja põlise rendi sissenõudmist toimetab osakond võlakohustuste ja lepingute põhjal, silmas pidades vastavaid seadusi ja määrusi.

§ 111. Kinnistamata laene võib panga juhatus laenusaaajate palvel panga laenudega ühesugustel alustel teatud tähtaegade peale ära jaotada ka enne viit aastat (§ 48), esialgse laenu väljaandmise ajast arvates.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

„§ 112. Osakonna ülevalpidamise kulude katteks arvatakse ta sissetulekutest iga aasta maha:

a) 1% — väljaantud laenude kapitalivõla pealt ja 1% — hoonete, metsa ning inventaari ostuvõlgade tasumata osade pealt;

b) 0,25% riigimaade ostu kapitalivõla pealt;

c) 0,25% summast, mis põlise rendi kapitaliseerimisest nelja protsendiga saadakse ja

d) kuni 1% teiste maauuendusega ja tarvitamisega seotud rahaliste operatsioonide pealt“.

Siin tuleks punkt a) sõna „kapitaalivõla“ asemele võtta sõna „algvõla“.

Juhataja **M. Juhkam**: Aruandja redaktsiooniline parandus eraldi hääletamisele ei tule. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 112 vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 113—116.

§ 113. Kui osakonna ülevalpidamiseks vähem kulub, kui eelmises paragrahvis tähendatud summad välja teevad, võib ülejääki, pärast § 102. ettenähtud ametnikkude lisatasu mahaarvamist, rahaministri loaga eelarve korras muude kulude katteks tarvitada või tagavara kapitali arvele üle kanda.

§ 114. Kui riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse alusel kasutatavad kinnisvarad panga omanduseks jäävad, tasub pank osakonnale nende kinnisvarade peale riigi kasuks kinnistatud laenude ja võlgade tähtjalised maksud ja vastavalt ka rendi maksud kunni kinnisvarade likvideerimiseni.

§ 115. Panga põhikapitaali täiendamiseks (§ 6. p. a.) arvatakse 10% summast, mis osakond aruandeaasta jooksul § 104. pp. a, b ja c ettenähtud laenude ja ostuvõlgade tähtjaliste maksude näol laenusajaatelt sisse nõuab. Kui sarnasel kombel kogutud summa juba 100 miljoni margani ulatab, lõpeb ära edaspidine mahaarvamine.

XI. Panga tegevuse alustamine.

§ 116. Vabariigi Valitsusel on õigus anda tarvilikke määrusi käesoleva põhikirja elluviimiseks ja panga tegevuse alustamiseks.

Juhataja **M. Juhkam**: Enne lõpuhääletamisele asumist on sõna hääletamismotiivide kohta rkl. Martna'l.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Maapanga küsimus on juba kauemat aega Riigikogus arutusel olnud. Omal ajal oli mul ülesandeks selle komisjoni liige olla, kus seda põhikirja välja töötama hakati. Nüüd, kus maapanga põhikirja meil viimase paragrahvini on vastu võetud, on selgunud, eriti teisel lugemisel, ja minu parteisõber Jans on terve rea puuduste peale tähelepanu juhtinud, mis karta lasevad, et maapank selle põhikirja alusel töötades mitte kõige paremini ja otstarbekohasemalt tööd teha ei või, sellepärast, et puudused selles põhikirjas seda ei võimalda. Sellepärast ei saa mina selle põhikirja poolt hääletada.

Juhataja **M. Juhkam**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

8. J. Laidoner'i Sõna on isiklikus asjas sõnavõtmine rkl. Laidoner'il.
isiklikus asjas.

J. Laidoner (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Üks lugupeetud eelkõnelejatest, nimelt rkl. Gustavson luges tarvilikuks mulle märkuse teha, et mina olevat öelnud, et sotsialistidel on ükskõik, kas meie kaitsevääseseadus vastu võetakse või mitte. Minu teada ma seda ei öelnud, aga siiski ma vastu ei hakanud vaidlema, vaid lugesin tarvilikuks enne ametliku stenogrammi kätte saada. Ja stenogram-

mis, mis minu poolt veel parandatud ei ole, on sõna-sõnalt nii: „Muidugi, härra Gustavson'il on see sootuks ükskõik, kas on niisugust seadust või ei ole“. Ühtki sõna härradest sotsialistidest siin öeldud ei ole. Seda, mis mina ütlesin, seda võin ma ka praegu korrata, ja see seisab ka protokollis. Küll mina ütlesin oma kõne lõpus, et härrad sotsialistid olid ka riigikaitse komisjonis selle vastu, et see seadus päevakorda võetaks. Ja seda, ma arvan, minu lugupeetud kaastöölised seal komisjonis vist ei salga, sest seda seadust arutati seal pikemalt ja vaieldi pikalt, ning komisjoni enamuse nimel esinesin mina ka enne vanematekogu koosolekut sellekohases komisjonis. Väga kahju, et mõned Riigikogu liikmed, praegusel juhtumisel üks Riigikogu liige, teiste Riigikogu liikmete sõnu oma viisi ümber pöörab.

Juhataja **M. Juhkam**: Kuna Riigikogu töö on kestnud kaks tundi, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.05 min.

Pärast vaheaga jätkub koosolek kell 7.20 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal sekretäär **J. Holberg**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Sõna on järjekorras rkl. Porman'il.

9. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — II lugemisel. **A. Porman** (ür):

Lugupeetud rahvasaadikud! Meil on praegu arutusel üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus. (M. Laarman, põl: Kas rühma nimel või oma nimel?) Kui seda pealkirja nüüd vaadata, siis ei saa selle lõpuotsusega kuidagi päri olla. Üüriseaduse ärakaotamisest ei saa praegu juttugi olla, mina paneksin ette pealkirja teisiti võtta: „Üüriseaduse muutmise ja täiendamise seadus“. Praegune üüriseadus on puudulik ja teda tuleks mitmeti täiendada, et ta rohkem praegustele elunõuetele vastaks. (M. Laarman, põl: Ilma hinnata ja natukene ligi ka maksta.) Üüriseaduse ärakaotamine oleks varajane, omal ajal kui üüriseadus maksma pandi, oli tema eesmärk selles: kõigepealt üüriandjate — majaomanikkudega korraldada ja neid kaitsta ühest küljest liig kõrge üüriraha eest, teisest küljest ilma põhjuse ta uulitsaletõstmise eest. Ei või ka tulevikus üüri-

seadust ära kaotada, tuleb ära oodata, kunni olukord paremaks läheb, ehk küll aastaid on edasi läinud, aga üürniku olukord pole paremaks läinud, tuleb ära oodata, kunni olukord kohasemaks muutub. Üüriseadust praegu ära kaotada, sellega oleks paljudelt kodanikudelt elamisvõimalus võetud. Elame demokraatlikus riigis, siis peab igal kodanikul elamisvõimalus kindlustatud olema. Majaomanikkude soov väljendus nende esitaja kõnes 4. detsembril. Sooviti, et üür peaks vastama kõigile majade väljaminekutele. Majasid on mitmesuguseid: väikseid ja suuri, vanu ja uusi. Kui võtta näiteks vana väike maja, kus on paar ühetoalist korterit, mis välja üüritakse, ja sellel majal on pikalt uulitsäär puhastada, peremees arvestab kojamehe palgaga ja maja parandamisega. Niisugune maja ei tasunud enne sõda ennast ära, ega ole seda ka praegu loota. Kes enne sõda ennast tasus, tasub ka praegu.

Ka oli härra Mürk'i kõnest kahetsust kuulda, et kõik üürnikud on üüriseadusega ühesugusele alusele paigutatud, nii kehvemad kui ka jõukamad. Tahaks nagu öelda: jõukamalt oleks võimalik rohkem välja pigistada, aga üüriseadus ei luba. Härra Mürk'il võib selles asjas õigus olla, kui üüriseadust ei oleks, siis võiks üüri tõsta niipalju kui aga tahtmist, ja välja pigistada üüri näol niipalju, kui iganes soovib. Üürilisel korterit saada ei ole, ja peremehe käest ei pääse senni, kui on viimane kätte saadud, siis välja ühes koliga uulitsale tõsta, kui iga kõlbmata asja. Ja selle paremusega, et mõnda teist asja välja uulitsale visata, tuleb politsei ja teeb protokoll, et uulits ei ole puhas. Aga sel korral tuleb politsei abiks ja uulits tehtakse puhtaks, ja majaperemehel ei ole kulu ega vaeva. Olen arvamisel, et kõik majaperemehed niisugused ei ole, aga oletame, et kui mõni sada neid on, siis tuleb mitmetuhandel elanikul nende tujude all kannatada ja eestkätt kõige kehvematel, sest kehva üürilist ei võta keegi majaperemees oma majja. Praegu on juba kortereid, kus väikses toakeses, mis kõigist 3 ruutsülda suur, elab kaks leibkonda. Seal on kolm täiskasvanud inimest ja 6 last, kes koolis käivad. Võib oletada, missugune olukord seal praegu valitseb. Nad ei ole seal mingi lõbu pärast, vaid neid sunnib selleks korteripuudus. Kui aga nüüd tõstetakse uulitsale ütleme niisugused perekonnad praegusel ajal, kus üüriseadus üürnikke kaitseb, mis teeb siis linnavalitsus, kui üüriseadus ära kaotatakse, siis ei ole neid kuhugi paigutada, kui neid kohtuotsuse järgi välja tõstetakse. Öömajad, mis olemas, on täis, neid oleks tarvis juurde ehitada, selleks puudub raha. Võite ette kujutada, missugune elu sarnases kohas on. Tihti peavad lapsed ühes ja vanemad teises kohas elama. Nii

et, nagu ma esiteks tähendasin, praegu ei või üüriseaduse kaotamisest juttugi olla. Härra Jaanis oli arvamisel, et kui oleks maksja üürikõrguse määraja, siis küll, kui kortereid on küllaldaselt, aga praegu mitte. Praegu, kui tahad korterit saada, siis pead selle maksma, mis peremees nõuab, ja nõudmine on pooleaasta ja mõnel aastaiür ette, ja see on ühetoalise korterist mitukümmend tuhat marka. Neid kümneid tuhandeid on aga mõnel üksikul võimalik maksta. Majaperemehed on küll arvamisel, et kui üüriseadus kaob, et nad tõstavad siis üürilised korteritest välja, ja siis on küll tühje korterid; aga kuhu lähevad need, keda teie korteritest välja tõstate? Nad on Eesti vabariigi kodanikud ja mõnedki nendest Eesti vabadussõjas haavu saanud ja kaasa võidelnud; nendel peab ka elamisvõimalus kindlustatud olema.

Üüriseaduse ära kaotamise põhjusi juhivad käesolev seadus otsima eelmistest seaduskavadest, mis on Riigikogule esitatud. Nendes kavadest kui aruandja kõnes väljendati, et mõnes kohas tuleb üüriseadus sellepärast ära kaotada, et ei ole üüriseaduse järele tarvidust. Seda tuleb nii mõista, et nendes kohtades ei ole üürnik ja majaperemees kohtuga enda vahel asju õiendanud, on ilma kohtuta läbi saanud, on seadust vabatahtlikult täitnud ja sellega riigikorda austanud. See ei eelda veel, et seadus tuleb sellepärast ära kaotada, kui seda vabatahtlikult täidetakse ilma kohtuta. Kui meie niisuguse loogika juures hakkame seadusi ära kaotama, kui kodanikud neid aru saades ilma kohtuta täidavad. Siis peaksime ka kriminaalseaduse nendes kohtades ära kaotama, kus ei ole vargusi ega tapmisi, ja kus seadusest üleastujat kätte ei saada. Selleks ei anta ühtki seadust välja, et ainult kohtud nende järgi korraldavad. Seadused antakse selles mõttes, et kodanikud nende järgi elaksid, ja seda parem, kui ilma kohtuta läbi saavad.

Sellepärast tuleb ka üüriseadus alles jätta, et kodanikud teaksid, kuidas korralik elu peab olema. Kordan oma ettepanekut — võtta seaduseelnõu pealkirjaks „üüriseaduse muutmise ja täiendamise seadus“.

V. Linnamägi (krst): Austatud Riigikogu liikmed! Ühel möödunud koosolekul, kus arutusel oli üüriseaduse ära kaotamise ja muutmise seadus II lugemisel, võttis pealkirja juures sõna härra Johanson selleks, et isiklikult mulle kallale tungida, mitte et vaielda seaduseelnõu vastu, vaid et minu isikut maha teha ja mind sarnases valguses paista lasta, millest oletada võiks, et vähemalt inimesesööja olen. (L. Johanson, stp: Kas mina tean, kes Teie olete?) Niisuguse härraga, kellel

mingit vaimlist ega hingelist tasakaalu ei ole, ei leia mina tarvilikuks vaielda. Härrad Riigikogu liikmed oskavad küllalt niisuguseid väljastumisi hinnata.

Mis puutub sellesse, mida härra Johanson jälle kord ütles, ja mitmel puhul enne oma ajalehes kirjutanud, et mina olevat suure heameelega öelnud, et üüriseaduse ärakaotamise puhul visatakse vähemalt 500 perekonda uulitsale, siis pean tähendama, et see tõsi ei ole. Seda mina nõnda öelnud ei ole, vaid ütlesin seaduseelnõu I lugemisel, et kui arvatakse, et üüriseaduse ärakaotamisega tuhanded perekonnad tänavale visatakse, nagu seda pahemalt poolt väljendati, siis ei kannata see mingit kriitikat välja, sest ainult need üürnikud võidakse välja visata, kes oma vahekorrad majaomanikkudega lõpulikult ära rikkunud on. Kui oletada, et majaperemehe ja üürniku vahekorra äärmääraks võiks olla asjaolu, et üürnik maksab oma üüri kohtu deposiiti, siis oleks neid isikuid Tallinnas kõige rohkem 500. Arvesse võttes asjaolu, et seaduseelnõu annab veel 1½ aastat aega üürnikkude vahekordi peremehega parandada, võiks nende üürnikkude arv, keda majast välja tõsta tahetakse, palju enam väheneda. Võib olla võidakse siis välja tõsta ainult 200, võib olla 20 ja isegi ainult 2 inimest. See on küll iseenesest põhimõttelikult kurb nähtus, kuid sinna ei ole midagi parata, sest niisugust seadust välja anda, mis kõigi huvisid rahuldaks, ei saaks ükski Riigikogu ega valitsus. Praeguse seaduse järgi on maksmas kord, mis ometi üürnikke igapidi kaitseb, kuid ometi tõstetakse inimesi korteritest igapäev välja.

See on muidugi väga kurb nähtus, kuid elu on juba niisugune. Sellepärast ütleksin mina, et üüriseaduse ärakaotamine ei sünnitaks mingit riiklikku katastroofi.

B. Eilman (stp): Austatud rahvasaadikud! Arutuselolev seaduseprojekt, nagu seda üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus, on üks tähtsamatest senni arutuselolnud seaduseprojektidest. Selle seaduse vastuvõtmine suurendab küll mõnetuhande majaomaniku sissetulekuid veelgi, kuid samal ajal seab kümneid, ja ma julgeksin öelda, isegi 100-tuhandeid üürnikke neile juba praegugi üli-raske majandusliku konjunktuuri juures seisukorda, kust väljapääseteid leida on otse võimatu.

Sellest välja minnes arvan, et seaduseandja kui kõrgem riiklik võim, ei saa jääda selle seaduse tulemuste suhtes ükskõikseks. Riiklikul võimul ei võiks olla ükskõik, kas selle seaduse muutmise ja ärakaotamisega kümned tuhanded inimesed, kes praegu uluall, uulitsatele paisatakse, või sennistesse ulualustesse ka niigi

halbades tingimustes, kui nad praegu elavad, edasi elama jäetakse.

Meie peame ometi tunnistama, et kehvamate töötavate inimeste elu on juba nii-kui-nii välja kurnatud ja võimatu raske. Kümnetel tuhandetel töötuil kätel, kes ootavad tööd, ja nende perekondadel, kes poolalasti nälgivad ja külmetavad, samuti ka neil, kes veel töötavad ja tasu saavad, mis vaevalt nälja eemalepeletamiseks jätkub, ei ole enam niipalju jõudu, et võiksid majaomaniku tujudest olenevat üüri maksta, või uulitsaletõstetuna uut korterit kuskilt muretseda. Siit näeme, et riik ja omavalitsused peavad uue raskusekoorma oma õlgadele võtma, peavad uulitsaletõstetud inimestele, kellel jõudu ega võimalust ei ole, peavarju muretsema, neid kuskile paigutama. Kas aga tahavad ja suudavad riik ning omavalitsused uut, suurte kuludega ühenduses olevat kooramat oma õlgadele võtta, on küsimus, mille kohta vaja selgust muretseda enne, kui üüriseaduse muutmise või selle ärakaotamine jaa-tavalt otsustatakse. Selle seaduse arutamise puhul ühel eelmisel koosolekul tähendas majaomanikkude esitaja härra Mürk, et majaomanikkudel on teada, et praegused palgad elunõuetele ei vasta, ja et nad pole selle vastu, kui palgad elamistarvidustele vastavalt tõstetakse. Samuti pooldas kõneleja, et töötajate inimestele tööd ja teenistust muretsedaks, mis elu ülespidamist ja ajakohast üürimaksmist võimaldaks. Et tarvilik on palku tõsta ja töötuile tööd ja teenistust muretseda, on päris õige. Aga kuidas seda teostada, kui sama rühm, kust pärit härra Mürk, küünate ja hammastega veel hiljaaegu töötatöölisele töövõimaldamise krediidi vastu oli ja palga alammäär seaduse vastu on. Kes sunnib ettevõtjaid selleks, et nad tööliste palku tõstaksid, mitte keegi. Seaduseandja on vastu, tema poolest võivad töötavad kihid välja surra, ja töölisel palganõudmist läbi suruda ei suuda, sest kes selles suhtes suu lahti teeb, see nälgima saadetakse.

Sellest järgneb, et majaomanikud peaksid enne, kui üüriseadust muutma või ära kaotama hakata, oma rühmas selgeks tegema, et ainuke võimalus üüriseaduse muutmiseks ja kaotamiseks on see, kui toetame palga alammäär maksmapanemist Riigikogu poolt.

J. Mürk (mo): Väga austatud Riigikogu liikmed! Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seaduse pealkirja juures võetakse sõna ja juhatakse sellejuures tähelepanu sellele, et üüriseadus on niisugune seadus, mida ei oleks tarvis ära kaotada, et võiks määrata ära tähtsaj, noh ütleme 100 aasta peale, tema kaitsjad arvavad, et niikaua võiks üüriseadus julgesti kesta.

Sellejuures tuuakse mitmesugused põhjused ette ja püütakse näidata, et üüriseaduse ära-kaotamise puhul tuleksid ilmsiks korteritest väljatõstmised ja mõned väärnähtused. Need oleksid siis põhjused, miks ei või üüriseadust ära kaotada. Meie näeme aga, et praegu, kus üüriseadus maksmas, väljatõstmised õige tihti sünnivad; kui üüriseadust üldse olemas ei olnud, ka siis tõsteti politsei abil kohtuotsuse põhjal inimesi välja, võib öelda, et ka üüriseadus ei ole üks põhjuseks, miks need väljatõstmised ilmsiks tulevad, vaid seda on ikka ja alati olnud. Kui meie vaatame Tallinna linna andmeid, siis näeme meie, kuidas linn käib inimestega kohtus ja tõstab neid uulitsale ja mispärast? Sellepärast, et inimesed üüri ei maksa. Näiteks inimesi tuli isegi parakkidest, mis selleks ehitati, et inimesed seal odavalt korterid pidid saama, välja tõsta, sest olgugi, et nad seal 900 marka kuus üüri maksavad, kuid nad ei tahä ka sedagi maksta lihtsalt sel põhjusel, nagu ei oleks tarvis üüri maksta. (B. Eilman, stp: See on demagoogia.) Teie teete demagoogiat rohkem kui mina. Nii ei ole need põhjused põhjendatud, et kui üüriseadus ära kaotatakse, et siis inimesi uulitsale hakatakse tõstma, vaid hoopis vastupidi. Siis on inimestel võimalus endid hakata ümber paigutama, sest praegu on inimesed tihtipeale sunnitud elama korterites, kus nad elada ei tahaks. Praegu elavad niisugused inimesed tihti 5—6-toalises korteris, kellel suurt korterit sugugi vaja ei ole, teised püüavad tube ära andes suuri sissetulekuid saada. Kes võiksid palju suuremaid korterid pidada, kui neil tarvitada on, peavad elama väikeses korteris. Vaadake, need on põhjused, mis korterikriisi teravaks teevad, kui saab võimalikuks ümberpaigutusi vabal teel teha, siis mina usun, et uulitsatõstmisi ette ei tule, nagu seda kardetakse. Ma ütlen, üksikuid juhtumisi võib ju ette tulla, sest neid tuli ka enne sõda ette, kuid massilisi väljatõstmisi, nagu siin kardetakse, ei tuleks ette. Pean ütleva, et need eksivad väga, kes praegu toonitavad ja enne toonitasid, et üüriseadust ei tohi ära kaotada, nagu tooks see meile siis suurt häda. Peale selle üks tähtsam üüriseaduse ära-kaotamise vastuseismise põhjus on otsekohe selles, et püütakse kaitsta neid isikuid, kes korterite läbi omale head sissetulekut saavad. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Nagu teada, on suur kiht inimesi, kes korteritega tõesti sahkerdavad ja selle läbi omale sissetulekut saavad. Ja nüüd püüate teie selle vastu võidelda, et üüriseadus ära kaotataks. Mina usun, et siis peavad need inimesed, kes suuri sissetulekuid saavad, allüürnikkude kaudu neist sissetulekutest loobuma.

Kui meie vaatame meie ehitusi, kui palju neid enne sõda ehitati, siis ei või sugugi arvata, et meil on nüüd suur korterikriis ja selle tagajärjel on inimesed sunnitud majasid rohkem ehitama. Ei ole üüriseadus ega korteritekriis need, mis inimesi meelitaksid ehitama.

Meie näeme, et Tallinnas 1906. aastal ehitati 107 maja, 1905. aastal 93 maja. 1904. aastal ehitati 57 maja. Nii näeme meie, et enne sõda on Tallinnas 50—85 maja keskmiselt aastas ehitatud. Oli aeg, kus meil ehitamine rohkem maad võttis, ja see oli sel ajal, kus Koplisse hakati ehitama suuri vabrikuid jne., ja kui meil materjaalid odavad olid. Veel enne sõda, kui materjaale hakati kokku ostma suurte vabrikute jaoks, siis oli ehitushooaeg kõige kõrgem. Nimelt 1912. aastal ehitati 216 puust ja 21 kivist maja. See on kõrgem ehituse tipp, ja veel rohkem ehitati 1911. aastal, nimelt 351 puust ja 22 kivist maja. Aga niipea, kui Kopli vabriku jaoks hakati materjaale üles ostma, majade ehitamine jäi tagasi, materjalide hinnad tõusid, ja sellega tõusid ka ehitamise hinnad ja ei andnud enam kapitaalile teenistust.

Praegusel korral on see sama viga, et meie materjaalid on nõnda kallid, et kui maja üles ehitada ja vastavad üürid võtta, siis öeldakse, et seda ei suuda meie maksta jne. Üüriseadust püütakse aga selleks alles hoida, et vanu maju võrdlemisi odava üüri all pidada ja neid eksploateerida selleks, kus odavalt elada.

Riigikogu ei ole aga nii kaugele oma seadusandmisega läinud, mis võimaldaks riigi päralt olevaid odavaid materjaale selleks, et maju odavalt ehitada. Ei ole kordagi kuulda olnud, et on tarvis ehitamiseks odavama hinnaga materjaale anda, üht kui teist riigi päralt olevat ehitamisainet, mida küllaldaselt välja veetakse. See väljavedu iseenesest on põhjuseks, et meie ehitused kalliks lähevad, meil ei ole enam võimalik niipalju ehitusmaterjaale saada, nagu tarvis on. Näiteks meie võime välja rehkendada ühe seina jaoks tarvismineva materjaali arvu selleks, mis meil on tarvis ehitada. Meie rehkendame välja, mida meil tarvis on osta, aga kui meie ostma läheme, siis leiame 7-, 9- ja 11-jalalised laua- ja latiotsad, enne oli niisugune materjaal vähemalt 21 jala pikkuses, nii läheb ehitus umbes 25% kallimaks, kui siis oleks läinud, kui meil vastavat ja kõlbulikku materjaali oleks endises pikkuses olemas. Kõik need põhjused on praegu olemas, mis meie ehitused väga kalliks ajavad, ja sellepärast ei ole võimalik küllaldaselt ehitada.

Ei ole see põhjendatud, nagu peaks vanemate majade omanikud need hanid olema, keda tahetakse kasutada ja välja pigistada palkade arvel, arvatakse, kui ametnikkudele elamiseks vastavat palka maksta, et siis langeme meie

riiklikult kokku, ja et majaomanikud peavad need olema, kes midagi enese käest selleks peavad andma odava üüri näol. Ma ütlen, et see ei ole õige poliitika, mida aetakse. Kui tahtakse, et meil riik edasi areneks, siis peavad ka palgad vastama elunõuetele ja ei tohiks selleks, et riiki ülal pidada, ühte osa kodanikke välja kurnata. (Sagedad vahelhüüded.) Meie näeme, et üüriseadus on see, millega kurnatakse ühte osa inimesi.

Tuuakse väga mitmesuguseid põhjusi ette, et üüriseadust ei tohi ära kaotada. Näiteks rõhutatakse, et meil on surevus suur ja püütakse seda näidata, et just korterite põhjal on surevus suur. Ei võeta aga seda arvesse, et meie seisame selles ajajärgus, kus mitte kaugel ilmasõda oli ja kus mitmesugused põhjused meie peale on mõjunud ja mitte üksnes nende peale, kes sel ajal juba vanad inimesed olid, vaid ka nende laste peale, mille tõttu võibki meil surevus võrdlemisi suur olla. Ei saa aga otsekohe ette kujutada ja öelda, et meie korteriolud on kitsad, ja sellepärast sureb meie riik välja, siis püütakse veel ette tuua, et meie korteriolud on süüdi, et Eesti riik rahvaarvuliselt väheneb, et sündivus on väikene. Seda ei tohi korteriolude peale üksi veeretada, vaid siin on palju teisi põhjusi, iseäranis modern elu eeskujude võtmine teistest rahvastest.

Ma usun, et kõik need põhjendused, mida on püütud siin esile tuua selleks, et üüriseadust ei tohi kaotada, need ei kannata arvustust välja.

Inimesed ise saavad sellest aru, ja suur osa kodanikke tunnistab, ja samuti ka üürnikud tunnistavad, et meie peame üüriseaduse kaotama. Kui arvatakse, et kui üüriseadus kadunud on, et siis majaomanikud on need verekoerad, kes üürnikkude peale langevad, siis arvan mina, et see ettekujutus on asjata. Praegusel korral on tihti peale sarnaseid üürnikke, kes majaomanikke on valmis viimase võimaluseni välja pigistama ja sellejuures oma käsi puhtaks pesema üüriseaduse kaitse all.

Mina leian, et üüriseaduse muutmise seadus sarnasel kujul, nagu selle komisjon on vastu võtnud, tuleks ka Riigikogul vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Mina ei oleks enam sõna võtnud üüriseaduse kohta, kuid härra Linnamägi eneseavaldus andis selleks soodsa põhjuse. Ja mina ei oleks õige sotsialist, kui ma seda ära ei kasutaks. (Naer.) Mina kuulasin härra Linnamägi kõnet, seda suurt kristliku südametunnistuse avaldust, seda suurt kristlase vaimlise tasapinna äramääramist, ja vaimlist puhangut, puhangut, kust välja hoovas see kristlik ligimesearmastus, see leplik meel ja sallivus, mis omane on igale ühele sarnasele kristlasele, kellel kristliku rahva-

erakonna liikmekaart taskus ja kirikuõnnistus peal. Mina kuulasin nii siis andumusega, ja sellepärast ma pean tunnistama, et ma isegi natukene puudutatud olen selle ülekohtu pärast, mis härra Linnamägi nii lühidas ja nii järsus kõnes avaldas. Ma pean kõigepealt tunnistama, et mulle tuli meelde Rooma vanasõna: „Jupiter, sa vihastad, tähendab, sul pole õigus“. Ja ma pean kõigepealt näitama, kus härra Linnamägi'l õigus ei ole. Tema ütleb, mina olevat teda ette kujutanud kui inimesesööjat. Armas taevast, ma pean ütleva, kas võib siis tõesti üks kristlik armastus minust seda välja lugeda, et mina arvaksin, et üks kristlane, üks tõsine kristlane, kes iga pühapäev kirikus käib, lauluraamatust loeb ja laulab, oleks inimesesööja. Ma ütlen, ma ei ole seda ilmaski mõelnud, ja ma usun, et ma seda ka siis ei mõtle kui... (E. Jonas, stp: Senni kunni ta Teid nahka pole pannud.) Nii et kõigepealt see etteheide on täiesti õigustamata. (V. Linnamägi, krst: Teie oleksite minu ammu ära söönud, kui Teil hambad teravamad oleksid.) Härra Linnamägi, minu hambad on võrdlemisi terved. Härra Linnamägi ütleb, et kui minu hambad oleksid teravamad, siis mina tema ära sööksin. Aga ma pean ütleva, et mul ei ole üldse väga suurt kalduvust lihatoidu järele, pealegi kui ta väga rasvane on. Mina pooldan rohkem taimetoitu ja kui ma jõukam oleksin, siis läheksin ma täiesti taimetoitu peale üle. Nii et ka see härra Linnamägi kahtlustus minu suhtes on täiesti põhjendamata. Ja mina ei saa aru, kuidas üks ristiinimene teist nii võib kahtlustada. Nii siis, mina arvan, et on juba tõeks tehtud, et mina ei ole esiteks arvanud, et härra Linnamägi on inimesesööja ja teiseks, et mina seda ei oleks ka siis, kui see mul orgaaniliselt võimalik oleks.

Siis edasi, härra Linnamägi tahtis ümber lükata minu eelmisel koosolekul peetud kõne ja pani sinna ühe suure punkti taha, et mina olevat valetanud. Mis siis on härra Linnamägi ümber lükanud? Härra Linnamägi ei ole üldse neid küsimusi, mida mina läinud koosolekul puudutasin, vaevaks võtnud vaadelda. Kui teie selle stenogrammi läbi loeksite, siis ei näeks teie siit mitte seda, mille peale teie nii väga kurjustasite. Mina olin isegi liig tagasihoidlik ja õrntagasihoidlik, sest mina teadsin, et mul tegemist on kristlasega. Härra Linnamägi kõigepealt tahab ümber lükata selle väite, mis tema esimese lugemise lõpusõnas ütles. See oli stenogrammis ja see jäi ka mulle meelde, et Teie... (V. Linnamägi, krst: Lugege uuesti!) Mis seal praegu on, seda ma ei tea, aga seal oli kõigepealt number 500, ja Teie ütlesite, et võib olla, on nende arv, kes korte-

ritest välja visatakse, 500, aga võib olla, et kui peremeestega üks osa üürnikke oma vahekordi korraldab ja kohendab, et siis võib see arv 200 peale langeda. Ja mina ütlesin selle peale, et kui see ka 200 oleks, siis see ikkagi palju on. (V. Linnamägi, krst: Mina ütlen seda ka.) See on väga hea, kui Teie seda ütlete. See näitab, et meie vastastikustel läbirääkimistel on teatud mõju. Mul on korda läinud Teie südame selle poole peale koputada, mis, nagu räägitakse, patusel inimesel magab. Igas inimeses on ju kuri ja hea, ja vahel võidab kuri ja vahel hea. Ja kui nüüd Teie olete saanud oma viha lahutada, ja selle järele see hea vaim võimust võtab, siis on see väga rõõmustav, ja ma usun, et selle üle ka see rõõmustab, kelle poole Teie palvete.

Ma tähendasin, et see tõesti katastroof on, kui meil kümned inimesed korraga uulitsale tõstetakse, näiteks Tallinnas. Ja veel suurem katastroof, veel suurem õnnetus on see siis, kui tänavale tõstetakse sajad perekonnad korraga, seda ma ütlesin ja muud mitte midagi. Edasi kõnelesin ma lastega perekondadest, nimelt — et ei taheta lastega perekondi üürile võtta, ei taheta neile korterit anda, see on igapäevane nähtus. (J. Mürk, mo: Seal on teised põhjused!) Mis põhjused seal võiksid olla? Neid põhjusi tuleks ometi avaldada, mispärast lastega perekondi ei võeta korteritesse. Minu arvamine oli, ja oleks hea, kui härra Linnamägi ka seda jagaks, et seadus peaks lastega perekonnad oma kaitse alla võtma, silmas pidades, et meie rahvaarv võrdlemisi väikese juurdekasvuga on. Edasi tähendasin ma selle peale, et meie allüürnikud võrdlemisi raskes seisukorras on. Allüürnikud pole kaitstud, ja uus seadus ei too ka siin mingisugust kaitset, ometi on aga allüürnikud paljudel juhtumistel siin sissetulekuallikaks, mis loomulik ei ole.

Siis kõnelesin ma tiisikuse laialilagunemisest ja näitasin selle peale, et siin üheks põhjuseks ja eestkätt kõige suuremaks põhjuseks on viletsad korteriolud ja üldse viletsad sotsiaalsed olud. Seda ometi salata ei saa, et meil tiisikusehaigus kasvab ja tervishoiu peavalitsuse andmete järgi on aastase registreerimise tagajärjel neid ligi 2000. See tähendab ometi ka midagi, kuna haiguste arv suureneb, eriti tiisikuse, ei ole meie võinud märgata, et meil oleks süstemaatilist järjekindlat ehituspoliitikat aetud. Ta on meil sakiline olnud, ei ole mingisugust kindlat kava olnud ega järjekindlat teostatud. Kui meil oleks kindlat ja otstarbekohast ehituspoliitikat aetud, oleks selle tagajärjel võib olla rida uusi ehitusi juurde saadud ja oleks sellega otsustatud olnud ka nende küsimus, kes välja tõstetakse üüriseaduse ärakaotamise puhul. Praegu aga kahjuks seda ei ole. Linnavalitsusel

ei ole ka tarvilikul arvul parakke. Parakid, mis on ehitatud, on täis, seal on rohkem elanikke, kui see tervishoidlikult seisukohalt vaadates lubatud oleks. Kuhu siis paigutada neid inimesi? Missuguseks kujuneks siis seisukord, kui tõesti enamusega otsustatakse üüriseadus ära kaotada.

Edasi ütleb härra Linnamägi, et mina olen tähendanud, et härra Linnamägi heameelega nägevat üürnikkude väljatõstmist. Ma ei ole seda öelnud. Kas heameelega või mitte, see on iseküsimus, ja ei tarvitse isegi kõne alla tulla, vaid mulle näib, et kui teie üüriseaduse ärakaotamise eest võitlete, teie ise seisukorrast aru saate, ette kujutate, mis selle tagajärjel sünnib, sellejuures arvesse võtmata jättes viletsust, mis selle läbi tekib. Mul on põhjust seda arvata, sest ka juba teised näited tõendavad seda. Võtame näiteks hoolekandeseaduse, mille juures Teie samuti vihase kõne pidasite ja muuhulgas õige muigaval toonil tähendasite, et hoolekandeseadus tahtvat ühe osa emade jalgade eest kivikesi ära veeretada, et nad oma varbaid ära ei lööks. Ma usun, et kui niisuguseid mõtteid avaldatakse, siis on põhjust siin rõõbasjooni tõmmata sellega, mis nüüd õieti kristlastele peaks omane olema. Ma arvan, selleks on küllalt põhjust, kui keegi tunnustab ennast kristlaseks, siis sellega seab ta omale juba vabatahtlikult teatud nõudmised üles ja üks nõudmine oleks see, et ei tohi neist inimestest, kes on raskes seisukorras, nii lõbusal toonil kõneleda.

Edasi, Teie seisukoht on avaldunud ka popsiseaduse juures. Mispärast Teie ei tahtnud popsile seda anda, mis tal õigus saada on? Kas pops ei ole samasugune ristiinimene, nagu Teiegi olete. Kui põllumeestel teatud kaalumine oli... (J. Sepp, mo: Kas on see kriitika Linnamägi'st või üüriseaduse ärakaotamisest?) sest nemad oma talude, kui terviku eest võitlesid, siis ometi Teil seda ei ole, ja ometi on põllumehed rohkem ilmakodanikud. Nii nagu üüriseaduse juures, samuti on kristlased ka teiste sotsiaalseaduste juures, mis rahva seisukorda parandaksid, oma eitavat seisukohta avaldanud. Ma arvan, see seisukoht ei ole sarnane, mis võiks neil viimast teekonda tasandada. Sellepärast on arusaadav, kui nende südametunnistuse piin vahel välja lööb, sellepärast nad hakkavad siis teiste kõnelejate üle kurjustama ja neid hurjutama. Muidugi ei ole see minule tähtis ja ma võiksin piibli sõnadega öelda, et ma ei pane seda miks-kiks.

Härra Linnamägi heitis ette, mida kuskil ajalehes kirjutatud, vist „Ühenduses“. Aga mis ta „Kodumaa hääles“ või „Kadumaläinud hääles“ kirjutab? (V. Linnamägi, krst:

Olete seda lugenud?) Mina olen seda lugenud ja pean ütleva, et seal on need asjad sootu teisiti valgustatud. (Vahelhüüe V. Linnamägi, krst poolt.) Kui Teie ütlete, et teistel on raske vahet teha vale ja õiguse vahel, siis ärge arvake, et Teie see inimene olete, kel selleks monopool... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Patent!) ... ja patent on. (V. Linnamägi, krst: See on mõnitamine) Ma arvan, et Teie patent ei ole ka muud väärt, kui mõnitamist. Nii ärge sugugi arvake, et Teie ainult see inimene olete, kes ära tunneb, mis õigusest on ja kes valet vihkab. Ja Teie võiksite ka sellele arvamisele tulla, et sellepärast, kui Teie seda ütlete, ei tarvitse teised seda uskuda, vaid järeldused tehakse tegudest. Võib olla, et Teie olete sellel arvamisel, et usu ja palvete läbi õndsaks saate, aga ma arvan, et teised on arvamisel, et tegusid ka ikka tarvis on.

Nii siis, ma pean ütleva, et kõik see, mis härra Linnamägi ette kandis, oli täiesti mittekristlik või ebakristlik, (J. Hünerson, põl: Paganlik?) nagu härra Hünerson ütleb — paganlik. See oli täiesti, ma pean ütleva, üks jumalavallatus, mis võib osaks saada ka õige vagale kristlasele. Seda ma ütlesin. (J. Laidoner, põl: Ega kristlased ilma patuta ei ole!)

A. Ostra-Oinas (stp): Korteriküsimus on Tallinnas valusamaks küsimuseks juba sõjaajast peale. Peab ütleva, et see küsimus on eriti valus kehvamatele kihtidele, sellepärast, et nende palgaolud väga viletsad on. Ja kui nüüd räägitakse siin üüriseaduse kaotamisest, siis need kihid, kes praegu väga raskestes oludes on, kelle palk vaevalt äraelamisekski ei võimalda... (Vahelhüüe paremalt poolt: Kas Teie räägite majaomanikkudest?) Ei, ma räägin praegu nendest üürnikkudest, kes palgast elavad ja tööd teevad, (J. Sepp, mo: Kas nad lund veavad praegu?) kes Tallinnas lund roogivad ja kes tööborsilt lumerookimiseks on võetud. Nende inimeste palgaolud on nii viletsad, et neil ei jätku raha äraelamiseks. Need inimesed on pool nälgas, nende lapsed nälgivad ja on verevaesed. Meie teame seda eriti linna lasteaedade ja algkooli laste kohta, missuguses seisukorras tööliskihilapsed on. Muidugi, üüriseaduse muutmise seaduse maksamahakkamisega tõstatatakse nad... (Vahelhüüe paremalt poolt.) Jah, hoolekanne on hea, kui raha on, kui raha ei ole, siis ei saa abi anda. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Kahjuks majaomanikud maksavad liiga vähe. (J. Luur, krst: Küsige töö-hoolekandeministrilt, kuipalju maksavad raamatud hoolekandeseaduse elluviimiseks.) See ei kuulu linna hoole-

kandeosakonna ülesannete hulka. Ma pean ühte ütleva: meil on vähe raha, et siin hoolekanne aidata võiks, ja ei võigi hoolekanne ettevõtjate poolt maksetavale palgale lisa maksta. Palk peab nii suur olema, et ta tööliste äraelamist võimaldab. Üks on kindel, et praeguste palgaolude juures tööliskihil raske on neidki üürisid maksta, täiesti võimatu on aga suurendatud üürisid maksta. Härra Mürk tõi siin ette, et Tallinna linn ehitas parakid ja annab odavaid korterid ja võtab — härra Mürk ütles 900 — minu teada 800 marka korteri eest, ja ometi peab linn neid inimesi välja tõstma. (Vahelhüüe J. Mürk'i, mo poolt.) Härra Mürk, ma tunnen seda asja paremini ja ma võin Teile tõendada, et meil linna majandusosakond on kokku seadnud nimekirja, mis koosneb mitmest kümnest perekonnast ja nende perekondade eest tasub hoolekandeosakond üüri. Nende inimeste sissetulek on nii väike, et nad isegi seda üüri ei ole suutnud maksta. (M. Laarman, põl: Proua, miks Teie neid siis välja tõstate?) Neid ei ole senni välja tõstetud, hoolekandeosakond maksab nende eest üüri. See näitab, et hoolekandeosakond on nende seisukorda uurinud ja on selgusele jõudnud, et nendel on nii väikene sissetulek, et nad ei suuda üüri maksta, kuidas võiksid nad veel kõrgemat üüri maksta? Meie võtame üüri nende käest, kes suudavad seda, aga meie vabastame neid, kes seda ei suuda, (Vahelhüüe M. Laarman'i, põl poolt.) aga meie ei pea huupi korterid vabaks jätma. See poliitika on härra Mats Laarman'ile omane demagoogiline võte, ette panna — täiesti vabaks anda kõik korterid.

Härra Mürk'i näide selle kohta, et Tallinna parakkide üürnikud ei suuda üüri maksta, see ainult tõendab, et üürid on tõesti rasked maksta meie kehvematel töötavatel kihtidel. Kuid ma tahaksin ka teisi andmeid tuua, tahaksin valgustada meie tööliskihil elamistingimusi ka teisest küljest. Meie teame, et praegu raske on üldse korterid saada, et meil suur hulk inimesi ei ela Tallinnas elukorterites. Viimase rahvalugemise ajal tuli ilmsiks, et terve rida inimesi elab lihtsalt koobastes. On perekondi, kes elavad tallis virtsa sees väikeste lastega. Suur hulk Tallinna kodanikke elab põõningutel, pesukööki-des ja kuurides. Alles hiljuti oli juhtumine, kus linna öömaja paigutati perekond, kus väikesed lapsed põõningule ära külmanud. (J. Luur, krst: Eks te siis muretse korterid juurde.) Uusi korterid peab riik ja kogukond muretsema, mul isiklikult kahjuks ei ole seda raha, millega korterid juurde muretseada. Minu teada on riik ja kogukond

väga vähe ära teinud just korterite muretsemise alal. Kortereküsimus on esimesejärgu tähtsusega küsimus. (Vahelhüüe paremalt poolt: Majaperemeestel ei ole raha! Ma tulen selle rahaküsimuse juurde pärast ka. (J. Mürk, mo: Meil on ainult tarvis linna sundmäärused.) Neid peame muidugi ka maksma panema kui tahetakse, et ehitatavad korterid ka elamiskõlbulikud oleksid. Inimesed tarvitavad aga praegu elamiseks sarnaseid ruume, kuhu inimestel asumine kuidagi moodi lubatav ei võiks olla, nii tervishoidlikult, kui ka kõlbliselt. Riik ega kogukond ei võiks lubada, et inimesed nii viletsates korterites elavad. Meie teame juhtumisi, kus inimesed isegi prügikastides ööd on ja sealt hommikul välja ronivad, see on ainukene koht, kuhu ta pugeda saab, et peavarju leida. Linna öömajad on puupüsti inimesi täis. (M. Laarman, põl: Kroonu korterid on suured, kas sinna ei võiks paigutada.) Noh, kui kuskil kroonukorterid suured on, siis vist küll teiepoolsetel härradel, ja seal võiksite küll ruumi teha, mina neid kroonukorterid nii ei tunne, Teie teate nähtavasti paremini, sest teie poolt on suurem osa ministriumide juhte. Et nii viletsaid urkaid elamiseks tarvitatakse, sellel on veel teine pahe. See on nimelt kaasüüriliste küsimus. See on tihtipeale kõige raskemaks paheks, kui perekond peab võtma kaasüürilisi, hoolimata sellest, kas tal seks ruumi ja kas tingimused seks kohased on, või mitte. Meie teame juhtumisi, kus perekonnas on tütarlapsed üle 14 aasta vanad ja ometi võetakse meesterahvas kaasüüriline. See on teistes riikides seadusega keelatud. Nii-sugune kaasüüriliste pidamine ei ole halb mitte üksi tervishoidlikult, vaid ka kõlbliselt. Selle tõttu, et niisugustes perekondades mees-terahvaid kaasüürilisi on, on vägistamisi ette tulnud, ja kõlbline elu Eestis langeb kitsaste ja viletsate korteriolude tõttu. (M. Martna, stp: Mis see Eesti kristlastele korda läheb! J. Luur, krst: Miks Teie, proua, ei paranda seda seisukorda?) Seda võiks parandada Riigikogu, kuid Riigikogu ei ole korterite muretsemiseks tarvilikul määral krediite määranud. Meie rühm on selleks summamid nõudnud, kuid alles hiljuti oli lehes, et eelarve-komisjon need summad maha hääletas, mis oleksid korterite ehitamiseks tarvis läinud. (M. Martna, stp: Alles täna hommikul hääletati maha!) Selle etteheite, härra Luur, oleksite pidanud oma aadressil tegema, nagu kuulsite, on alles täna hommikul uute korterite ehitamiskrediidi ettepanekud maha hääletatud. (J. Luur, krst: Teie teenite ju linnavalitsuses, eks katsuge korterid ehitada.) Teie

olete linnavalitsuses samuti enamuses. (J. Luur, krst: Minu majas on nii: kui üürnikul on raha, maksab, kui ei ole — ei maksa.) Igatahes on väikeste korterite elanikkude palgad kui ka sissetulekud nii viletsad, et nad sunnitud on kaasüürilisi võtma, ja see asjaolu mõjub väga halvavalt meie rahva kõlblise arenemise peale. Kuid mitte üksi kõlbline hädaoht ei varitse siin, vaid ka tervishoidlikult on meie korteriolud otse lubamatud. On juhtumisi, kus ema, kes tiisikusehaige, magab täiskasvanud 39-aastase pojaga ühes voodis. On emasid, kellel lahtine tiisikus, kurgutiisikus, kes magavad kolme väikese lapsega ühes voodis, sest tuba on nii väikene ja kitsas, et sinna ei saa teist voodit sisse panna. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Nähtavasti ei suuda teie sellest aru saada, et kui inimeste seisukord nii raske on, et nad sunnitud on nii kitsastes oludes koos elama, et siis ei või üüriseadust ära kaotada, et inimestele selle läbi paremate korterite saamine veel rohkem kättesaamatuks teha. (M. Laarman, põl: Aga üksikutel on suured korterid käes.) Meil on olemas korteri komisjon selleks, et uurida, kus suured korterid on, kus mitte. Aga tuleb nii välja, et suure korteri omanikud oskavad oma korteri alati täis panna siis, kui neid tahetakse rekvireerida, siis on seal alati normi järgi inimesed sees. (J. Mürk, mo: Kaotage üüriseadus ära, siis paraneb asi.) Teie tahate asja veel hullemaks teha, Teie tahate vanakurja Beltsebuuliga välja ajada. Mitte sellega, et üüriseadus ära kaotatakse, ei saa korterikitsikust lahendada, vaid ainult sellega on võimalik üürnikkude seisukorda parandada, kui uusi kortereid juurde ehitatakse. Üüriseaduse ärakaotamine ei too ju uusi kortereid juurde. Meie ei või enne üüriseaduse muutmise ja kaotamise juurde asuda, kui inimestel ei ole võimalik saada kõlbulikke korterid vastava hinnaga, ja seda saadakse kätte ainult selle läbi, kui kogukonna ja riigi poolt uusi korterid juurde ehitatakse. Härra Mürk tähendas siin, et korterid ei ehitatavat just sellepärast, et erakapitaal end ära ei tasu. Kui erakapitaal end tõesti ära ei tasu, siis peavad riik ja kogukond selle eest hoolitsema, sest siin on terve rahva ja riigi tervis ja kõlblus kaalul ja selle asemel, et nüüd üüriseaduse muutmise ja ärakaotamisega esineda, oleks pidanud esinema uute korterite ehitamise ettepanekuga, et uusi korterid soodsatel tingimustel tarvilikul määral juurde tuleks. (J. Mürk, mo: Võime ju sellega ka veel esineda.) Alles siis, kui uute korterite ehitamisega olud lähedaks on muudetud, oleks võidud tulla üüriseaduse muutmise ja ärakaotamisega. Igatahes on minu teada igalpool,

kus üüriseaduse kaotamise juurde on asunud, enne korterikriisi lahendada katsutud. Meil käiakse aga just vastupidist rada. Meil arvatakse, et kui üüriseadus ära kaotatakse, siis selle kaudu korterid juurde tuleb ja korterikriis lahendatakse, sellega aga ei lahendata korterikriisi, vaid tuuakse ainult uusi viletsusi juurde. Siin peaksime aga hoopis vastupidises suunas minema, enam korterid juurde ehitama ja alles siis üüriseaduse kaotamise küsimuse üles tõstma. Selles suunas aga, nagu siin seda teha tahetakse, seisukorda küll lahendada ei saa.

A. Porman: (ür): Härra Mürk oma kõnes juhtis tähelepanu selle peale, et suurte korterite omanikud nendega äri teevad, teenivad. Mispärast nad aga teenivad? Sellepärast, et teisi korterid ei ole ja hädas on inimesed sunnitud sealt tubasid võtma, kui aga korterid saada oleks, siis ei läheks keegi nende käest tubasid võtma. Ja nad teenivad ka sellepärast, et majaperemehed sellega nõus on. Kui peremees sellega nõus ei ole, siis võiks ta korteriomaniku kohtusse anda ja ta korterist välja tõsta lasta. Oleks meil korterid küllaldaselt, siis ei oleks olukord niisugune, vaid igaüks võiks omale korteri üürida seal, kus ta tahab. Nüüd aga on inimesed sunnitud suurte korterite omanikkudelt tubasid üürima ja ja nende eest kallist üüri maksma. Enamasti on ju nii, et kui üksikuid tubasid välja antakse, siis on see teenimisega ühes, seal antakse ühtlasi ka toitu, ja see tõstab jällegi üüri summat.

Teiseks tähendati selle peale, et ennem olla ehitatud palju majasid, nüüd aga mitte enam,

sest ehitusmaterjaal olla kallis jne. Kui aga vaadata sellest seisukohast, siis ei takista üüriseadus seda sugugi — mis uued ehitused, uued korterid on, need on üüriseaduse alt väljas. Nende eest võidakse üüri võtta niipalju, kui tahetakse. (Vahelhüüe paremalt poolt: Tehke ruttu, seltsimehed lähivad juba!) Neid, kes ehitada tahavad, peaks üüriseadus selleks ergutama ja ehitamiseks rohkem hoogu andma. (J. Mürk, mo: Ega meile pole tarvis seletada, meie teame juba, ainult oma seltsilistele.) Kui teie nii arvate.. (M. Laarman, põl: Teie räägite omad seltsilised välja — kas Teie kõne nii halb on? M. Martna, sp: Teie olete ju kõik siin, seetunnistab, et ta hea on.)

Nagu ma näen, on õige vähe Riigikogu liikmeid koos ja arvan, et nii tähtsat seadust, kui seda on üüriseaduse muutmise ja ära-kaotamise seadus, ei või mitte nii vähese Riigikogu liikmete arvuga otsustada, ja palun sellepärast kvoorum kindlaks teha. (Vahelhüüded paremalt poolt: Kvoorumimeister! Vaadake, kvoorum läheb sealt välja! — Hakake ise ka ruttu minema!)

10. Koosoleku lõpetamine kvoorumipuudumisel. Juhataja **A. Jürman:** Rkl. Porman'i poolt on ettepanek tehtud, kvoorum kindlaks teha. (Helistatakse kõrvalruumidesse.—M. Martna, sp: Ega Teie ühte pead kaheks ei loe!)

Kuna praegu koos on 48 Riigikogu liiget, siis ei ole kvoorum koos. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.35 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **A. Jürman.**

Abiesimees **M. Juhkam.**

Sekretäär **J. Holberg.**

Abisekretäär **L. Raudkepp.**